

Resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně

Anna Nováková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Anna Nováková
Osobní číslo: H17665
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rizikového chování mládeže, služeb nízkoprahových zařízení a resilience.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ŠOLCOVÁ, Iva. Vývoj resilience v dětství a dospělosti. Praha: Grada, 2009, 102 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2947-3.
LABÁTH, Vladimír. Riziková mládež: možnosti potenciálních změn. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 157 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-66-4.
SOBOTKOVÁ, Veronika. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha: Grada, 2014, 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.
FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5046-0.
ŠÍSLÁKOVÁ, Monika. Resilience jako východisko pro sociální práci s rizikovou mládeží. In Možnosti sociální práce na počátku 21. století. 2005. vyd. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2005. s. 110-118, 9 s. ISBN 80-86771-10-5.
HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004, 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.3.2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu kvůlce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíádně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá tématem resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež ve městě Brně. Tato práce je rozdělena do dvou částí – na teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá vymezením pojmů, jako je například resilience, dětství a dospívání, rizikové chování nebo nízkoprahová zařízení. Praktická část se zabývá popisem kvantitativního výzkumu ohledně míry resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti individuální, společenské, kulturní a vztahové, kdy je hlavním cílem zjistit, jaká je celková míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně v jednotlivých oblastech, za použití dotazníkového šetření.

Klíčová slova: resilience, nízkoprahová zařízení, děti, mládež, rizikové chování

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the topic of child resilience in low-threshold facilities for children and youth in Brno. This work is divided into two parts – theoretical and practical. The theoretical part deals with the definition of concepts such as resilience, childhood and adolescence, risky behavior or low-threshold facilities. The practical part deals with the description of quantitative research on the degree of child resilience in low-threshold facilities in the area of individual, social, cultural and relationship, where the main goal is to determine the overall rate of child resilience in low-threshold facilities in Brno in individual areas, using questionnaire survey.

Keywords: resilience, low-threshold facilities, children, youth, risky behavior

Na tomto místě bych chtěla poděkovat paní PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a cenné rady při zpracovávání mé bakalářské práce. Také děkuji svojí rodině za podporu během mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RESILIENCE	12
1.1 DEFINICE RESILIENCE	12
1.2 RESILIENCE U DĚTÍ	13
1.3 ZDROJE RESILIENCE.....	14
1.4 PROTEKTIVNÍ FAKTORY	14
1.5 POSILOVÁNÍ RESILIENCE.....	16
1.6 ÚROVNĚ RESILIENCE	16
2 DĚTI A MLÁDEŽ.....	18
2.1 DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ	18
2.2 DÍTĚ V PROBLÉMOVÉ RODINĚ.....	19
2.3 DÍTĚ A RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ.....	20
2.4 RIZIKO A RESILIENCE.....	20
3 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	23
3.1 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ.....	23
3.2 DALŠÍ ZAŘÍZENÍ URČENÁ PRO RIZIKOVOU MLÁDEŽ	24
3.3 KLIENTI NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍ, CÍLOVÁ SKUPINA.....	24
3.4 RIZIKOVÉ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO PREVENCE.....	25
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	27
4 VÝZKUM.....	28
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	28
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY (A HYPOTÉZY)	28
4.3 POJETÍ VÝZKUMU / VÝZKUMNÁ TECHNIKA	29
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	30
4.5 VÝBĚR MÍSTA PRO REALIZACI VÝZKUMU	30
4.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	30
5 ANALÝZA DAT Z VÝZKUMU	32
5.1 POHLAVÍ, VĚK A ETNICKÁ PŘÍSLUŠNOST RESPONDENTŮ	32
5.2 MÍRA RESILIENCE V OBLASTI INDIVIDUÁLNÍ.....	36
5.3 MÍRA RESILIENCE V OBLASTI VZTAHOVÉ	38
5.4 MÍRA RESILIENCE V OBLASTI SPOLEČENSKÉ.....	40
5.5 MÍRA RESILIENCE V OBLASTI KULTURNÍ.....	41

6	TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ	43
6.1	HYPOTÉZA 1.....	43
6.2	HYPOTÉZA 2.....	46
7	SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	50
	ZÁVĚR	52
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
	SEZNAM TABULEK	56
	SEZNAM OBRÁZKŮ	57
	SEZNAM GRAFŮ	58
	SEZNAM PŘÍLOH	59

ÚVOD

V dnešní době se u dětí a mladistvých častěji vyskytují ve větším množství různé formy rizikového chování. U dětí se již v brzkém věku objevují sklony k agresivitě, a také po vzoru rodiny nebo právě kvůli chování členů rodiny k dítěti, mohou děti snadněji sejít k užívání návykových látek a stýkání se s partou kamarádů, kteří jsou již zběhlí v těchto aktivitách. Rodiče nad dětmi ztrácí anebo vůbec nemají kontrolu. Pro děti je kritický věk kolem 12. roku života, kdy se objevuje problémové chování.

Je potřeba identifikovat rizikové faktory, které dítě negativně ovlivňují a mohou u něj zvyšovat pravděpodobný výskyt negativního jednání. Tyto faktory pak co nejdříve odstranit.

Dnes děti tráví většinu času na internetu/sociálních sítích, nebo se věnují svému koníčku a chodí do vybraného kroužku, který jim platí rodiče. Pro děti, které nemají tuto možnost, tady jsou organizace, které poskytují obvykle bezplatně svoje služby a jsou dostupné pro kohokoliv, bez jakýchkoliv závazků. Jsou to nízkoprahová zařízení, v tomto případě nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Tato zařízení mohou sloužit jako prevence rizikového chování, ale také jako prevence sociálního vyloučení.

Resilience je zatím stále velmi nespecifický pojem, který nemá přesné jednoznačné vymezení. V této bakalářské práci se pojem resilience bude používat především ve smyslu psychické odolnosti, jak děti vnímají vlastně to, kým jsou a kam patří. Jestli si uvědomují svoje postavení ve společnosti anebo ve své vrstevnické skupině a jak se dokáží přizpůsobit různým změnám.

Bakalářská práce se bude zabývat tématem resilience se zaměřením na děti v nízkoprahovém zařízení ve městě Brně.

V teoretické části bakalářské práce se budeme zabývat různými typy rizikového chování v období dětství, popisem činnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a vymezením klíčových pojmů jako je resilience nebo dětství a dospívání.

Praktická část bude realizována formou kvantitativního výzkumu za pomoci dotazníkového šetření a použití již existujícího dotazníku, kdy budeme zkoumat míru resilience u dětí v několika oblastech, konkrétně v oblasti individuální, vztahové, společenské a kulturní.

Tato práce by mohla být přínosná přinejmenším sociálním pracovníkům nebo pracovníkům, kteří pracují v nízkoprahovém zařízení, nebo pro další výzkum.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RESILIENCE

V první kapitole se budeme věnovat vymezení termínu resilience, jakou formou probíhá resilience u dětí a jaké jsou zdroje resilience.

1.1 Definice resilience

Přesné vymezení termínu resilience nejde jednoznačně stanovit, protože je to termín široce obsáhlý a nemá zatím specifické vymezení. Nejčastěji se však používá ve smyslu psychické odolnosti. Je to nějaký rys osobnosti, kterým jedinec disponuje a určuje to, jak moc je odolný vůči nepříznivým faktorům, které na něj během života působí. U dětí můžeme mluvit o resilienci jako o vzájemném působení mezi dítětem a okolním prostředím. Šolcová (2009, s. 10) definuje resilienci jako „*Původní, spíše statický termín (odolnost, nenáchylnost – invulnerability) byl postupně nahrazen termínem resilience, které již ve svém původním významu (pružnost) navozuje dynamický pohled*“.

Můžeme tedy říci, že se jedná o proces s určitým cílem a u každého jedince probíhá individuálně, vzhledem k jeho prostředí. To potvrzuje ve své publikaci i Thorová (2015), která mezi faktory ovlivňující interakce dítěte řadí například i vrozené predispozice. Tudíž se nemusí nutně jednat pouze o naučené schopnosti, ale nějaký dědičný základ, jak má každý reagovat na určité situace a zároveň může být ovlivněn výchovou.

Z historie lze jasně říci, že se resilience jako pojem nejčastěji objevovala v oboru vývojové psychopatologie a pozitivní psychologie. Resilience se věnuje vlivu různých faktorů, které na člověka působí a mohou ovlivnit směr, kterým se bude dále vyvíjet. Zkoumá rozhodující body, které jsou pro člověka důležité v jeho životě, a čeká, jestli na člověka zapůsobí negativně nebo pozitivně. Mnoho důležitých životních zvrátů se odehrává právě v období dospívání, tedy v přechodu z adolescence do dospělosti. Na dítě mohou působit vrstevníci, rodiče a celá rodina, kteří na něj kladou vysoké nároky a je jen na něm, jaké zaujme stanovisko a jak se s danou situací dokáže vypořádat. (Šolcová, 2009, s. 11-13)

Podle Novotného (2015, s. 12) lze resilience rozdělit do čtyř fází. V první fázi resilience vychází z medicíny a psychologie, a zkoumá normální vývoj dětí s duševními poruchami. Součástí této etapy bylo popsat faktory, které kladně působí na vývoj jedince. Druhá fáze poté objasnila zjištěné faktory z fáze první a popisuje jejich funkci. Ve třetí fázi je popsána snaha o prevenci a pomoc dětem, které pochází z ne příliš vyhovujících podmínek a jsou ohroženy různými faktory, které mají vliv na jejich rozvoj. Čtvrtá fáze se zaměřuje na

resilience již v hlubším slova smyslu z pohledu biologie a chování. „*Zkoumanými tématy jsou např. vliv temperamentu na resilienci, genetická podmíněnost chování a prožívání... fungování adaptivních systémů mozku a jejich souvislost s resiliencí (např. motivace k adaptaci a úspěchu)*“ (Novotný, 2015, s. 12).

1.2 Resilience u dětí

Nejzranitelnějším obdobím u člověka je právě období dětství a etapa navazující, tedy jejich dospívání. Děti se hledají a porovnávají samy sebe se svými vrstevníky, se kterými dobrovolně tráví svůj volný čas. Vzájemně spolu komunikují, a fungují mezi sebou jako organizovaná skupina a budují si ve skupině důvěru. (Hofbauer 2004, s. 99)

V tomto období může na dítě působit mnoho rizikových faktorů, kterými mohou být například problémy v rodině, kdy rodiče příliš neprojevují zájem o své dítě. Dítěti tak chybí vzor, autorita a nemůže se inspirovat pro svůj budoucí vývoj. Nedokáže se identifikovat, může se cítit zmatené, a proto se mohou objevit rizikové projevy chování, kdy se dítě, v touze někam konečně patřit, dostane do špatné party a začne například experimentovat s drogami. (Labáth, 2001, s. 14)

V období dětství se resilience popisuje jako proces. Jedná se o reakci na životní události, ať už se jedná o pozitivní nebo negativní. Každý jedinec reaguje na různé situace velmi individuálně, ovšem důležité je, jak se dítě v těchto situacích zachová a jestli se jim dokáže přizpůsobit. Tyto situace mohou být ovlivněny různými okolnostmi. (Novotný 2015, s. 16)

Thorová (2015) ve své knize uvádí, že existuje riziko narušení sociálního fungování u dítěte, v případě že jeden nebo oba rodiče nedokáží dítě přijmout. Buď to dítě poznamená negativně, a to tak že se nedokáže ve společnosti adaptovat, neboť je to pro něj velmi obtížné, anebo se dítě s touto zkušeností adaptuje lépe, protože ho situace ve vlastní rodině posílila do budoucna a je připraveno na různé varianty přijetí. I tato situace ukazuje, jak je míra resilience velmi individuální, a že každého můžou různé situace jinak ovlivnit. Někoho životní situace dokáže negativně poznamenat, nebo jej oslabit, na druhou stranu může ta samá situace někoho povzbudit, změnit a posílit.

Dá se tedy konstatovat, že psychická odolnost se velmi dobře posiluje ve fungující rodině, kdy rodiče dítě podporují, věnují se mu a poskytují mu kvalitní a bezpečné zázemí. Ovšem když rodina v základních funkcích selhává, může dítě posilovat svoji psychickou odolnost i mimo prostředí rodiny, například mezi vrstevníky.

1.3 Zdroje resilience

Za zdroje resilience u dětí můžeme považovat faktory, které se u dítěte mohou vyskytovat. Jedná se například o to, jaký má dítě školní prospěch, nebo jestli se bez problému dokáže přizpůsobit prostředí. Novotný (2015) popisuje resilienci u dětí mj. v několika rovinách. První rovina obecně říká, že jde o celkovou charakteristiku jedince a prostředí. Druhá rovina se již věnuje konkrétním vlastnostem dítěte. *Mezi charakteristiky osobnosti, které jsou nejčastěji spojovány s resiliencí, patří především temperament, kognitivní schopnosti jedince a některé dimenze struktury osobnosti (v rámci pojetí Big Five).* (Novotný, 2015, s. 21). Při práci s temperamentem dítěte se může odhalit povaha dítěte, tedy jestli se jedná o introverta nebo extroverta a také s tím spojené i jeho reagování na určité podněty. Zároveň se zkoumají emoční reakce na různé situace, aktivita anebo schopnost navazování vztahů s dalšími jedinci. Ve třetí rovině je popsána přizpůsobivost, respektive zda existuje dovednost snadno a klidně se přizpůsobit okolí. (Novotný, 2015)

1.4 Protektivní faktory

Thorová (2015, s. 42) uvádí několik protektivních faktorů, které mají vliv na vyšší schopnost resilience. Jedná se o osobnostní faktory, emoční a motivační faktory, kognitivní faktory vztahové faktory, komunitní faktory a vzdělávací faktory. Každý z faktorů má svoji podstatu a soustředí se na určitou část osobnosti. Osobnostní faktory působí především na vlastní osobnost, pochopení sebe sama, ale také okolí. Patří sem pojmy jako je důvěra, především sebedůvěra, komunikace nebo sebekontrola. Zároveň sem patří i negativní faktory a těmi mohou být nízká sebedůvěra nebo apatie. Emoční a motivační faktory mají za úkol, jak už vypovídá z názvu, pracovat s emocemi, a to zpravidla s těmi pozitivními, s negativními emocemi opět klesá míra resilience. Kognitivní faktory by se daly shrnout jako schopnost čelit problému, správně jej řešit a využívat k tomu svoje myšlení. Dalším faktorem jsou vztahové faktory, které jsou zaměřené na vztahy v rodině, mezi vrstevníky a mezi dalšími příbuznými nebo známými. Jde o emoční vazbu dětí k těmto lidem, nejvíce k rodičům, a o podporu, kterou jim rodiče dokáží poskytnout. Komunitní faktory se dotýkají skupinových aktivit, kdy může jít například o náboženská setkávání (chození do kostela apod.). V neposlední řadě existují i vzdělávací faktory, které se týkají především školy a vzdělávání, ale také samostatného hledání a získávání informací. (Thorová, 2015)

Zatímco Šolcová (2009, s. 14) zmiňuje ještě dvě dělení protektivních faktorů, a to na kompenzační a z odolňující faktory. Do kompenzačních faktorů spadají například víra nebo optimismus. Takzvané z odolňující faktory reprezentují situace, které jedince posílí, když překoná určitou složitou situaci.

U dětí, v nízkoprahových zařízeních, kterým se v této práci věnujeme, by se měly tyto faktory posilovat.

Mezi protektivní faktory mohou podle Šolcové (2009, s. 36-37.) patřit i následující faktory. Jde o ekonomické zabezpečení rodiny, víru, respekt, hrdost na svůj původ, začlenění do společnosti, čisté domácí prostředí, vytyčení rolí v rodině, komunikace s rodiči, kvalitní péče ze strany rodičů, uspokojivé školní výkony a jiné. Role rodiče je v rozvoji resilience u dítěte velmi významná, proto by mělo mít dítě oporu alespoň v jednom z rodičů. Fakt, že má dítě s rodiči dobrý vztah a zároveň mu rodiče poskytují bezpečné a klidné zázemí, má dítě jen velmi výjimečně tendenci začít bezdůvodně například užívat alkohol. Také je v tomto ohledu důležité, do jaké rodiny dítě patří, například z kulturního hlediska. Každá rodina totiž může poskytovat odlišné zdroje resilience.

Nicméně se dá říci, že ve všech rodinách je pro dítě nejdůležitější emoční podpora, klidné rodinné prostředí a dobré vztahy v rodině, nevyvolávání stresových situací a konfliktů a v neposlední řadě bezpečí rodiny.

Šolcová (2009, s. 32) uvádí i zdroje podle M. Ungara, které přispívají k rozvoji resilience. Jde o:

- *přístup k materiálním zdrojům* (jídlo, oblečení, lékařská péče ...),
- *vztahy* (v rodině, s vrstevníky...),
- *identitu* (sebeuvědomění, vlastní názor...),
- *sílu a kontrolu* (nad sebou, nad ostatními),
- *kulturní pouto* (přijetí hodnot vlastní kultury...),
- *sociální spravedlnost* (jak jedince vnímá okolí a naopak ...),
- *kohezi* (vědomí sounáležitosti...).

1.5 Posilování resilience

Resilience se u dětí posiluje dlouhodobě, a to v průběhu vývoje každého jedince a je na celkovém vývoji závislá, jak uvádí ve své publikaci Šolcová (2009, s. 48). Zároveň by se měly zohledňovat a podporovat silné stránky jedince, jeho schopnosti a ambice, naopak slabé stránky a chyby by se zdůrazňovat neměly. Důležitý je taky školní úspěch a celkově školní prostředí, vrstevnické prostředí a vztahy ve skupině. Také celkový přístup dítěte k okolí a naopak. Existují rovněž 4 procesy, které posilují u dítěte resilienci:

1. Zmírnění negativních dopadů (odstranění rizikových faktorů, které na dítě působí...).
2. Zmírnění negativní řetězové reakce (zmírnění jevů, které navazují na rizikové faktory, například záškoláctví, konzumace návykových látek...).
3. Vybudování a pomoc udržování sebevědomí a sebeuplatnění jedince (jak ve škole, tak mimo školu a mezi vrstevníky...).
4. Otevření prostoru pro příležitosti (dostatek různých aktivit...).

Důležitý je také zásah dospělé osoby, které by měly dětem pomoci při posilování resilience. Může se jednat o rodiče nebo o učitele, kteří jsou s dětmi často v kontaktu. Tito dospělí by měli dětem být oporou a podpořit jejich vývoj, kdy kladou důraz na lepší vlastnosti dítěte a nepoukazují na problémové vlastnosti. Zároveň by měli v dítěti podpořit jejich silné stránky, aby mělo dítě pocit převahy těchto silných stránek nad těmi slabými. Rovněž je důležité, aby si dospělí, ať už rodiče nebo učitelé, společně s dětmi stanovili vzájemná pravidla, což mohou být jasné hranice, sdělovali si svoje očekávání anebo si byli oporou (Šolcová, 2009, s. 49-50).

1.6 Úrovně resilience

Šišláková (2005, s. 112-114) ve svém článku zmiňuje 3 úrovně resilience. Jde o mikroúroveň, mezoúroveň a makroúroveň. Mikroúroveň se týká blízkého prostředí jedince, do kterého bezesporu patří on sám, jeho vlastnosti, pocity a vlastní akceptace, přičemž například jeho sebedůvěra spadá do protektivních faktorů, které jsou uvedeny výše. Dále je to vlastní rodina, kdy má prostředí rodiny na jedince rozhodně značný vliv. Důležité jsou vztahy mezi rodinnými příslušníky, ale také jaká je povaha rodiny, jestli se v ní nevyskytuje například někdo agresivní nebo se sklony k závislostem. Druhá úroveň, tedy mezoúroveň, do které patří prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje a stýká se s ostatními.

Faktory, které patří do této úrovně jsou kamarádi ze sousedství, škola, vrstevníci a podpůrné organizace (což mohou být v tomto případě nízkoprahová zařízení pro děti a mládež). Poslední – makroúroveň se zabývá například finančním zabezpečením nebo sociálním postavením a patří sem příjem, diskriminace a segregace. Některé z těchto faktorů, které spadají do jednotlivých úrovní, budou přiblíženy v následující kapitole.

2 DĚTI A MLÁDEŽ

V této práci se dále zaměříme na děti a mládež v nízkoprahových zařízeních. Proto se v této kapitole budeme věnovat vymezení patřičným pojmům jako je dětství, adolescence nebo rizikové chování.

2.1 Dětství a dospívání

„V dospívání je základním tématem a vývojovým úkolem dosažení vlastní identity“ (Macek, 2003, s. 30).

Vágnerová (2012) ve své publikaci uvádí, že období dětství a pubescence trvá přibližně od 8-9 (což je střední školní věk) do 15 let (kdy se jedná o starší školní věk neboli pubescenci, která končí kolem 20 roku života). V tomto období probíhají první socializace ve škole, seznamování se s rolemi, které jsou ve škole žádoucí. Dítě se proměňuje a poznává sebe sama, jak po stránce fyzické, tak psychické. Začíná se zajímat také více o druhé, porovnává se a hodnotí. Je taky vystaveno různým okolním vlivům, které na něj mohou působit a dítě by se mělo naučit, co nejvhodněji se přizpůsobit daným situacím.

Dospívání je jednou z fází života, kdy se z dětství lehce přechází do dospělosti, tedy do období adolescence. Součástí dospívání je mimo jiné pohlavní zrání a dochází k fyzickým proměnám, jak uvádí Langmeier a Krejčířová (2006, s. 142-143). Zároveň tak dochází k rozvoji emocionálního vnímání a mění se způsob myšlení. Velmi důležitá je v období dospívání socializace, kdy se od dítěte očekává začlenění do společnosti přiměřené jeho věku. Také je důležité, jak dítě přijme sebe sama a dokáže si poradit s nadcházejícími změnami. Dále se období dospívání, tedy pubescence dělí na dvě fáze, které se týkají tělesných a biologických změn u dětí, zvláště u dívek a u chlapců. (Langmeier, Krejčířová, 2006). Během tohoto období může dítě začít experimentovat s návykovými látkami, když se v rámci socializace přiřadí ke skupině mladistvých, kteří již zkušenosti s těmito látkami mají. Důležitý je včasný zásah anebo vhodně mířená prevence, ale především předcházení takovým situacím.

Důležitým faktorem je v tomto období rodina dítěte, ze které dítě přejímá určité vzorce chování a také inspiraci. Když v rodině nefungují základní funkce, může to mít na dítě negativní vliv a snadněji tak sejde na rizikový styl života. Buď samo, nebo se inspiruje u členů rodiny, kteří vedou nezodpovědný styl života.

2.2 Dítě v problémové rodině

Podle Podané (2015, s. 77) může být rozvrácená rodina zdrojem k rizikovému chování dětí. Narušené vazby s rodiči mohou ovlivnit vztah dětí k nim. Rodinné prostředí, dohled rodičů a vzájemné vztahy mezi členy rodiny, domácí násilí, společenské postavení rodiny, alkoholismus nebo návykové látky, to všechno jsou nebo mohou být faktory, které ovlivňují výchovu a psychickou odolnost dítěte.

Taktéž Thorová (2015) uvádí, že některé děti z problémových rodin, kdy se u rodičů vyskytují určité rizikové faktory, jako je například alkoholismus nebo nezaměstnanost, měly tyto děti v dospělosti tytéž problémy a žily podobný život, jaký znaly z dětství od svých rodičů. Nicméně není pravidlem, že dítě z rizikové rodiny se musí nutně stát rizikovým.

Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (2006, s. 281), existuje několik typů ohrožení dítěte v jeho vývoji. Tato ohrožení, nebo nepříznivé vlivy, mohou na dítě působit již před jeho narozením, ale ve většině případů k tomu dochází až během dětství a dospívání v jeho blízkém okolí. Nejčastěji jde o rizika, která se vyskytují vlivem sociálního prostředí. Jedním z typů ohrožení je týrání, kdy může jít o fyzické, ale i psychické násilí. Vedle tělesných trestů existuje mnoho různých typů psychického týrání. Krejčířová a Langmeier (2006, s. 283) uvádějí typy psychického týrání podle Harta a Brassarda, kteří rozlišují následující: *pohrdání* (ponižování), *terorizování* (vyhrožování násilím), *izolování* (zábrana stýkání se s kamarády), *korumpování* (nabádání například k užívání alkoholu) a *odpírání emoční podpory* (chybí pozitivní interakce mezi dítětem a rodičem). Dalším typem ohrožení je zneužívání, které má mnoho podob. Může jít o zneužívání ve smyslu psychické manipulace nebo o sexuální zneužívání. V neposlední řadě se jedná o násilí nebo zanedbávání, kdy rodina by měla být pro dítě bezpečné zázemí nikoliv místo, kde se nebude cítit bezpečně. Dítě vnímá rodiče jako svůj vzor a jejich typické chování může v dospělosti napodobovat. Zanedbávané dítě si často hledá zábavu nebo místa, kde by na sebe poutalo pozornost a snaží se zaujmout svoje vrstevníky, nebo často o pár let starší jedince, aby si vytvořilo „svoji partu“, kde by se cítilo dobře, a kde by mu rozuměli. Fyzické násilí ponechá na dětech nepochybně známky, buď takové, které jsou vidět, a kdokoliv si může všimnout, že má dítě například modřiny na ruce, a tudíž může být obětí domácího násilí, nebo známky které poznamenají psychiku a psychický vývoj dítěte. Násilí ovšem nemusí být jen fyzické, ale také například verbální. Rodiče ovšem nemusí násilí použít nutně jako cílený prostředek agrese, ale mohou tímto způsobem dítě usměrňovat, když si s ním neví rady a samo dítě se chová agresivně. Násilí samozřejmě není řešení a děti se poté, co se v rodině nebo v přítomnosti rodičů necítí

bezpečně, se začínají uzavírat do sebe. Zvyšuje se u nich míra frustrace, a zároveň se u nich může zvyšovat i míra agresivního a rizikového chování. (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 301).

2.3 Dítě a rizikové chování

Jakákoliv forma rizikového chování se vyskytuje snad u všech jedinců, bez ohledu na věkovou kategorii, a jakkoliv to může znít hrozivě, nejedná se vždy o extrémní případy. V tom nejlehčím případě se jedná o lhaní, dále se mezi rizikové chování řadí agresivita, šikana, kriminální jednání, vandalismus, užívání návykových látek, rizikové sexuální chování nebo třeba rasismus aj. (Sobotková, 2014).

Smik (in Labáth, 2001, s. 16-17) jmenuje některé rizikové faktory, jako je například frustrace, která se vyskytuje u dětí v případě, že nemají dostatečně vyvinuté vztahy se svými rodiči. Právě tyto chybějící vazby k dospělému vzoru mohou mít za následek špatnou nebo neexistující komunikaci s ostatními dospělými nebo s autoritami. Dítě může mít také problém se začleňováním se mezi svoje vrstevníky, a právě odmítnutí skupinou u něj může vyvolat projevy rizikového chování, kdy se začne chovat agresivně nebo začne zneužívat návykové látky či alkohol a jiné. Dítě má tak i problém s vlastní identifikací a nedokáže správně komunikovat s ostatními, což si může klást za vinu a postupně se u něj objeví pocity deprese, úzkosti nebo pochybnosti o sobě, co může mít za následek prohloubení rizikového chování.

Také Čačka (2000, s. 191) ve své publikaci uvádí, že si děti osvojují agresivní chování během mladšího školního věku, kdy by se takové vzpurné chování dalo považovat za běžné vzhledem k věku. Nesmí však přetrvávat dlouhodobě, kdy by mohlo dojít k poruše chování, která může dát vzniknout rizikovému chování, za jaké může být považována, jak je již zmíněno výše, agresivita, vandalismus nebo například konzumace drog. Nejčastěji se neadekvátní chování u dítěte objeví, když se vyskytnou problémy ve funkčnosti rodiny, tedy existuje nějaká překážka (v komunikaci) mezi dítětem a rodičem (Fischer, Škoda, 2009, s. 140)

2.4 Riziko a resilience

Vzhledem k možnosti rizikového chování v adolescenci, je potřeba projevit značnou míru resilience. Jak uvádí Sobotková (2014) tak kvůli různým faktorům, které na děti v tomto období působí a mají vliv na jejich fyzický nebo psychický vývoj, ať už se jedná o užívání

návykových látek, rizikové sexuální chování nebo problémy s příjmem potravy, je potřeba zachytit včas podněty, které takovéto chování způsobují a začít řešit jejich příčiny nebo následky. Důležitá je reakce dětí na takovéto situace a to, jak na ně dokážou reagovat anebo jim přímo čelit a vhodně je řešit. Tím, jak se dítě v dané situaci zachová, zobrazuje míru jeho resilience, ať už je jakákoliv. Obecně lze říci, že čím lépe se dítě v obtížné situaci zorientuje a správně reaguje, tím je jeho resilience vyšší.

Existuje také několik rizikových faktorů, které ve svojí publikaci zmiňuje Šolcová (2009, s. 28-29). Mezi ty nejvíce rizikové řadí například chudobu, nebo také komplikace při porodu nebo ve vývoji. Dalšími faktory jsou různé dětské nemoci, absence primární péče, psychická nemoc jednoho z rodičů, změna bydliště nebo školy, nový partner matky a jiné. Jednotlivé faktory mají na resilienci dítěte velký vliv, a to častěji v negativním slova smyslu, ať už jednotlivě, nebo několik faktorů působících zároveň. Například chudoba, jakožto snížený socioekonomický status, může mít vliv ten, že je dítě, potažmo celá rodina přizpůsobená určité finanční situaci, a nemůže z ní jakkoliv vybočit. To znamená samozřejmě tlak ze strany okolí, například ze strany vrstevníků, kdy se dítě nedokáže kvůli svému statusu začlenit do kolektivu, nebo ho ostatní děti nedokáží právě kvůli tomu přijmout anebo ho rovnou z kolektivu vyloučí. Taktéž nepříjemná atmosféra v rodině, kdy mohou být z důvodu nepříznivé finanční situace dlouhodobě narušené vztahy mezi členy domácnosti. Zároveň tato situace může pro dítě znamenat nedostatek oblečení nebo hygieny, což může vést opět k posměchu nebo odmítání ze strany vrstevníků, nedostatek jídla nebo svého vlastního prostoru. V takovémto prostředí dítě nemůže posilovat svoji psychickou odolnost. Mohou se ovšem objevit výjimky, kdy fungování rodiny není chudobou zasaženo do hloubky, funkce rodiny jsou naplňovány, o dítě je řádně postaráno a dítě má prostor se správně vyvíjet.

Vliv mohou mít mimo jiné komplikace v těhotenství, které pak mohou mít vliv na podobu porodu. Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) mohou za vznik komplikace i problémy matky během těhotenství, například prodělaná infekční nemoc, nebo může mít na plod vliv to, jestli matka během těhotenství užívala drogy. Porod může nastat předčasně anebo je naopak příliš zdoluhavý. Předčasný porod má pak za následky to, jak se dítě později vyvíjí a reaguje na sociální nebo smyslové podněty. Také opakované nebo dlouhodobé nemoci mohou mít na dítě negativní dopad. Nemusí to být zapříčiněno závažností průběhu dané nemoci, ale tím, že má dítě po opakovaně prodělané nemoci oslabenou imunitu, celkově je už unavené a vyčerpané z neustále se navracejícího onemocnění, musí se tudíž soustředit na daný

problém a jeho zdolávání, a to snižuje míru jeho psychické odolnosti tedy resilience. Zároveň i jakákoliv psychická nemoc má vliv na snížení psychické odolnosti dítěte.

Dalším rizikovým faktorem je i již zmíněná změna bydliště nebo školy. Tyto změny mohou mít za následek to, že je dítě vytrženo ze svého sociálního prostředí, ke kterému si již vytvořilo vztah. Mohou to být kamarádi z okolí nebo pak ve škole spolužáci, se kterými se již delší dobu zná a ve třídě tvoří kolektiv. Při změně školy se dítě může dostat do kolektivu, který dítě nepřijme nebo se dítě nebude umět do již vytvořeného kolektivu začlenit. Souvisí s tím také změna bydliště, která znamená kompletní změnu prostředí i okolí. Dítě na tuto změnu může reagovat různými způsoby. Silný jedinec se zapojí do kolektivu a přijme změny s tím související. Oproti tomu na nevyrovnaného jedince tato změna zapůsobí velmi negativně, třeba tím, že si ztrátu například svých kamarádů začne kompenzovat užíváním návykových látek, rizikovým chováním nebo útekou z domu, protože tyto změny dává za vinu rodičům a nechce se zdržovat v jejich společnosti. (Šolcová, 2009, s. 29)

3 ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

V této kapitole se budeme věnovat popisu nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a také jinými službami, které v České republice fungují a jsou určené pro rizikovou mládež.

3.1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou upravována zákonem o sociálních službách číslo 108/2006 Sb., vzpp., ke kterému náleží vyhláška č. 505/2006 Sb. kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Jedná se o službu sociální prevence. Mezi další služby sociální prevence, které se věnují dětem, patří, dle zákona číslo 108/2006 Sb. o sociálních službách vzpp., raná péče, telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, intervenční centra, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně terapeutické dílny, terénní programy a jiné. Dle § 53 je „*cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů*“.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, jsou, jak vyplývá z názvu sociální služby, určena dětem a mládeži, především takovým, které jsou momentálně v těžké životní situaci, jsou ohroženi sociálním vyloučením, anebo mají problém například s drogami nebo alkoholem. Mohou se také potýkat s problémy ve škole, jako je šikana či záškoláctví, nebo zápasí s problémy v domácím prostředí. Tyto děti mají možnost přijít do nízkoprahového zařízení dobrovolně a nezávazně a tuto službu mohou bezplatně využívat. Služba je poskytována ambulantně. Samozřejmostí je anonymita uživatelů a bezpečí takového zařízení. Podstatou je právě anonymita, která dětem může poskytovat jistý pocit nezávaznosti a nemusí mít strach z toho, že je někdo kontroluje nebo má nad nimi neustálý dozor (Čámský 2011, s. 157). Děti většinou po škole navštěvují nějaké zájmové kroužky, ale pokud si to rodiče nemohou dovolit, tak díky tomu, že jsou služby poskytovány zcela zdarma, mají tyto děti možnost zajít do nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, kde se mohou scházet se svými vrstevníky. Zároveň mohou služby využívat děti, které třeba ani nechtějí navštěvovat žádný kroužek, ale zároveň nechtějí svůj volný čas trávit doma s rodinou, nebo v horším případě, s partičkou na ulici, a krátit si volný čas například konzumací alkoholu, cigaret nebo drog, anebo prostě jen nechtějí být samy.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež navštěvují především ty děti, které se ocitly v nepříznivé situaci a hledají pomoc při řešení svých problémů, nebo si mohou přijít jen pro

radu nebo pro emoční podporu. Důvodem může být také to, že děti nemají doma svůj vlastní prostor, kde by si napsaly domácí úkoly a připravily se tak do školy, což je jim v těchto zařízeních umožněno.

V dnešní době jsou děti závislé na mobilech a sociálních sítích, proto jim třeba stačí jít po škole do nákupního střediska, kde je wifi, a tráví svůj volný čas tam. Vzhledem k tomu, že tak děti nemají dostatek sociálních kontaktů, interakcí, nedochází u nich k rozvoji sociálních dovedností a ani k rozvoji míry psychické odolnosti – resilience. Kvůli tomu, že se děti nemohou rozvíjet prostřednictvím kontaktů s ostatními vrstevníky, a nerozvíjí se tak jejich resilience, je proto důležité, aby byl dostatečný počet nízkoprahových zařízení, která by mohla být prvním krokem u dětí, které jsou zvyklé tímto způsobem trávit svůj volný čas, aby si později dokázaly vybrat smysluplnou volnočasovou aktivitu, a poté si vybrat vhodný kolektiv na bezpečné a efektivní trávení volného času a seberozvoj. Dle dostupných informací je k 31. 5. 2020 v České republice registrováno 247 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež což plyne z údajů z Registru poskytovatelů sociálních služeb (© 2020).

3.2 Další zařízení určená pro rizikovou mládež

Mezi další zařízení, která jsou určena pro děti a mládež, ovšem už není možné je navštěvovat bezplatně a dobrovolně, patří například diagnostický ústav, středisko výchovné péče, dětský domov se školou, dům na půl cesty aj. Jedná se o takzvanou ústavní péči, která bývá většinou nařízena soudem. Tato zařízení nejsou, na rozdíl od nízkoprahového zařízení, dobrovolná nebo bezplatná, ústavní péče většinou bývá nařízená. (Matoušek, 2011, s. 96) Nicméně tato zařízení mohou mít na posilování resilience dítěte jistý vliv, podle toho, jestli je dané zařízení schopno resilienci u dítěte posilovat nebo naopak, že se zařízení ústavní péče zaměřuje na zlepšení kvality života dítěte a na jeho resocializaci, a tím pádem se posilování resilience nevěnuje pozornost, nebo jen minimálně. Není ale cílem této práce zjišťovat, nakolik tato zařízení s resiliencí pracují a jak posilují psychickou odolnost dítěte.

3.3 Klienti nízkoprahových zařízení, cílová skupina

Ve městě Brně se nachází nízkoprahová zařízení, která jsou různě lokalizována, a proto se liší i děti a mládež, které daná zařízení navštěvují. Některá zařízení jsou umístěna v centru města, a jsou určena především pro romské děti, které bydlí v jejich blízkosti. Například nízkoprahové centrum “Dživipen“, které je v centru města Brna, poblíž vyloučené lokality Cejl (Armáda spásy ©2020). Další zařízení slouží také jako kontaktní centra, kam mohou

zajít děti a mládež, kteří užívají návykové látky. Taková nízkoprahová zařízení navštěvují především děti „z ulice“, které nemají kde trávit volný čas a předchází se tak jejich rizikovému chování. Odlišným typem nízkoprahového zařízení jsou taková zařízení, která jsou umístěna na sídlišti a jsou tedy určena dětem „z paneláků“. Tyto děti navštěvují nízkoprahové zařízení především za účelem pomoci s přípravou na výuku a socializace. Cílovou skupinou jsou tak obecně děti a mládež, kteří se potýkají s nepříznivou životní situací, nebo momentálně řeší problémy, které jim brání v bezpečném a kvalitním rozvoji.

Pracovníci v nízkoprahových zařízeních jsou tu právě pro to, aby dětem poskytli jakoukoliv pomoc, bez toho, aby děti nějak rozdělávali, nebo je odsuzovali z jakýchkoliv důvodů. Právě pracovníci nízkoprahového zařízení mohou pro dítě suplovat vzor dospělého, když rodina dítěte není zcela bezproblémová. Zároveň prostřednictvím vrstevníků, kteří (ne)řeší podobné problémy a navzájem si mezi sebou porozumí, může napomoci k tomu, že děti mohou na chvíli být sami sebou, nemusí se stavět do žádné role, a tím pádem se nemusí ničeho bát. V nízkoprahovém zařízení jsou všichni takříkajíc na jedné lodi. Tato sociální služba se jim snaží v co největší míře pomoci k lepšímu životu, a ke zlepšování jejich současného životního stylu a posilování psychické odolnosti. Kraus (2014, s. 187) také uvádí, že se pracovníci v nízkoprahových zařízeních snaží o napravení (nefungujícího) vztahu mezi dítětem a dospělým. V dětech zároveň probouzí smysl pro zodpovědnost a snaží se v nich znovuobjevit důvěru v okolí, vedou je k samostatnosti a motivují je v dalším rozvoji.

3.4 Rizikové trávení volného času a jeho prevence

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež také mohou napomáhat k tomu, aby děti, které je navštěvují, trávily svůj volný čas smysluplně a nedostaly se tak do zbytečných problémů. Moravcová (2015, s. 117-120) na základě vlastního výzkumu uvádí, že děti tráví nejvíce času v prostředí rodiny nebo se svými blízkými kamarády, přičemž společně strávený čas s kamarády bývá přes den a večer zůstávají doma. To záleží ovšem na věku dítěte, ty starší mají větší tendenci vyhledávat aktivity, jako je například kino nebo koncert. Dále je patrné, že děti, které navštěvují nějaký volnočasový kroužek, mají méně často sklony k tomu sejit k užívání drog nebo k zábavě s kamarády. Mládež se také seskupuje do skupin podle zájmu, mezi které může spadat hudba, náboženství, drogy nebo delikvence. Zároveň lze každou takovou skupinu rozeznat podle znaků, které jsou pro ni typické a může to být například styl oblékání, který přísluší konkrétnímu zájmu, nebo se tyto skupinky objevují na místech pro ně typická (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 84).

Nejčastěji, když se dítě nebo mladistvý, dostane do skupiny, která neví, jak by svůj volný čas trávil, začínají experimentovat s návykovými látkami, jako jsou cigarety nebo alkohol. Mladiství čím dál víc začínají s těmito aktivitami v mladším věku. Také mohou tyto aktivity zkusit na základě zkušenosti z rodiny, kdy například rodiče požívají alkohol nebo kouří cigarety (Dolejš, 2010, s. 36-38). Tuto skutečnost doplňuje Imříšková (2015, s. 63) tím, že tato forma rizikového chování patří do této vývojové etapy, kdy děti hledají svoji identitu během přechodu z dětství do dospělosti.

Dolejš (2010, s. 41) ve své publikaci také uvádí, jaká nebezpečí přináší užívání alkoholu. Jde o:

- *vznik dalších forem rizikového chování (kriminální jednání...),*
- *oslabení psychických funkcí např. paměti,*
- *oslabení sociálních dovedností (zvýšená míra agrese),*
- *zdravotní problémy (způsobené alkoholem, které mohou mít u dětí nepříjemné následky).*

Kromě konzumace alkoholu nebo užívání cigaret, je dalším nejčastějším typem trávení volného času jakákoliv forma vandalismu nebo delikvence, kterou mládež páchá výhradně za účelem vlastní zábavy. Dalšími podněty pro tyto činnosti mohou být nefungující vztahy v rodině, kdy si dítě tímto počínáním kompenzuje nedostatek pozornosti. Také to může být projev pod vlivem nějaké omamné látky, nebo toto chování může poukazovat na výskyt psychického onemocnění. (Dolejš, 2010. s. 48)

Jako prevence rizikového trávení volného času existují právě nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která jsou, mimo jiné, určena těm dětem, u kterých se takovéto rizikové trávení volného času projevuje.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

V realizovaném výzkumu se zaměřujeme na míru resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně. Výzkum se zaměřuje jak na resilienci, tak zároveň na vnější faktory, které na dítě mohou působit.

4.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahovém zařízení. Zároveň se také zaměřujeme na různé okolnosti, které mohou dítě ovlivňovat a zjišťujeme vztahy dítěte k prostředí, škole, rodině a vrstevníkům.

Hlavní cíl:

- **Zjistit míru resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních.**

Dílčí cíle:

- **Zjistit, jaké jsou rozdíly v míře resilience v závislosti na etnické příslušnosti.**
- **Zjistit, jaké jsou rozdíly v míře resilience v závislosti na pohlaví.**

4.2 Výzkumné otázky a hypotézy

1. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních?

- 1.1. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti individuální?
- 1.2. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti vztahové?
- 1.3. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti společenské?
- 1.4. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti kulturní?

2. Jaké jsou rozdíly v míře resilience v závislosti na etnické příslušnosti?

H1: V míře resilience existují významné rozdíly mezi dětmi s různou etnickou příslušností.

3. Jaké jsou rozdíly v míře resilience v závislosti na pohlaví?

H2: V míře resilience existují významné rozdíly mezi chlapci a dívkami.

4.3 Pojetí výzkumu / výzkumná technika

Při zjišťování, jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních, jsme pro tento výzkum zvolili kvantitativní výzkum. Předpokládáme, že míra resilience se může lišit v závislosti na vnějších faktorech, jako je rodina, škola nebo přátelé. Za účelem zjištění míry resilience volíme kvantitativní výzkum a jako techniku sběru dat využijeme standardizovaný dotazník CYRM-28 (M. Ungar a spol. 2017) v překladu Jana Sebastiana Novotného Ph.D., kdy se jedná o 28 položkový dotazník se škálovými položkami se stupnicí 1–5 (1=vůbec až 5=hodně). Dotazníky byly osobně doručovány do nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a rozdány dětem. Respondentům byl sdělen cíl výzkumu a samozřejmě byli informováni o anonymitě dotazníku. V průběhu respondenti mohli požádat o dovysvětlení otázky a bylo jim vyhověno. Vyplnění dotazníku nezabralo více než 10 minut.

Tabulka 1: Typy otázek v dotazníku

Typ otázek	Počet
Škálové	28
Základní (etnická příslušnost)	1
Kontaktní (pohlaví, věk)	2

Dotazník je rozdělen do čtyř oblastí, které jsou vymezeny jako A) individuální, B) vztahové, C) společenské a D) kulturní, kdy se otázky z různých oblastí střídají a slouží zároveň jako kontrolní. Součástí dotazníku jsou také otázky sloužící k zjištění faktografických údajů, tj. věku, pohlaví a etnické příslušnosti.

Tabulka 2: Oblasti dotazníku

Oblasti (4)	Individuální	Vztahové	Společenské	Kulturní
Čísla otázek (celkem 28)	2, 8, 11, 13, 17, 18, 21, 23	1, 4, 5, 6, 12, 14	3, 7, 15, 16, 19, 20, 24, 25	9, 10, 22, 26, 27, 28
Celkem	8	6	8	6

4.4 Výzkumný soubor

Základním souborem tohoto výzkumu jsou děti navštěvující nízkoprahová zařízení pro děti a mládež ve městě Brně, přičemž se ve městě Brně nachází 9 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež dle Registru poskytovatelů sociálních služeb (© 2020) a navštěvuje je přibližně 250 dětí.

Celkově bylo osloveno ke spolupráci na dotazníkovém šetření 8 nízkoprahových zařízení, z nichž se 4 rozhodly pro spolupráci a ve kterých jsme následně realizovali výzkum. Výzkumný soubor sestával ze 79 dětí, které byly ochotné dotazník vyplnit.

Takto nízký vzorek je důsledkem toho, že některá zařízení odmítla na výzkumu spolupracovat, nebo realizace nebyla možná z důvodu, že děti, které dané zařízení navštěvují, se dotazníkových šetření nerady zúčastňují.

4.5 Výběr místa pro realizaci výzkumu

Město Brno bylo záměrně vybráno jakožto aglomerace, kdy je Brno největším městem na Moravě a zároveň se zde nachází tradiční městská zástavba, vilová a sídlištní zástavba, a navíc se zde nachází několik sociálně vyloučených lokalit, konkrétně 8 a to je zároveň o jednu více, než v hlavním městě – v Praze (dle Mapy sociálně vyloučených lokalit z roku 2015, viz esfer ©2015). Nízkoprahová zařízení jsou pak v různých lokalitách cíleně kvůli dostupnosti cílové skupiny. To znamená, že jsou nízkoprahová zařízení speciálně zaměřená na děti ze „sídliště“ nebo například z centra, z vyloučené lokality.

4.6 Způsob zpracování dat

Zpracování dat proběhne v následujícím pořadí, a to sběr dat prostřednictvím dotazníků, zaznamenání získaných odpovědí, uspořádání zjištěných dat, zodpovězení výzkumných otázek, závěr a interpretace dat.

Způsobem vyhodnocování dat bude průměrování odpovědí jednotlivých otázek v konkrétních oblastech, přičemž minimální hodnota je 1 a maximální hodnota je 5, a zároveň platí, že čím vyšší hodnota, tím vyšší míra resilience. Zároveň při uspořádávání dat dojde k rozdělení do věkových kategorií, do kategorií pohlaví a do kategorie etnické příslušnosti. Toto rozdělení je nutné pro zjišťování hypotéz H1 a H2, kdy je našim cílem zjistit, zda existují rozdíly v míře resilience v závislosti na pohlaví a etnické příslušnosti. Hypotézy následně ověříme statistickým testem.

Na výzkumnou otázku č. 1.1 Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti individuální, získáme odpověď vyhodnocením otázek 2, 8, 11, 13, 17, 18, 21, 23. Výzkumnou otázku č. 1.2, která se týká oblasti vztahové zodpovíme vyhodnocením otázek v dotazníku s čísly 1, 4, 5, 6, 12, 14. Otázky z dotazníku s čísly 3, 7, 15, 16, 19, 20, 24, 25, odpovídají na výzkumnou otázku č. 1.3, která se týká oblasti společenské. Ze zbývajících otázek dotazníku, tj. 9, 10, 22, 26, 27, 28 získáme odpověď pro výzkumnou otázku č. 1.4 Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti kulturní? Získaná data zaznamenáme do tabulky, ze které budeme data zpracovávat a následně je interpretovat. Při bližším ohledání výsledků bude také potřeba rozdělit respondenty do skupin podle věku, pohlaví nebo etnické příslušnosti a popřípadě vyřadit dotazníky, které se výrazně odchyľují od zbytku. Při zpracování bude použit program JASP a STATISTICA 12. Zároveň při vyhodnocování dat a získávání odpovědí na výzkumné otázky platí, že **čím vyšší je hodnota** (čím více je průměrná výsledná hodnota blíže maximální hodnotě 5), **tím vyšší je míra resilience.**

5 ANALÝZA DAT Z VÝZKUMU

V této kapitole se budeme věnovat zaznamenání a analýze získaných dat prostřednictvím dotazníkového šetření. Veškerá data z dotazníkového šetření byla ze získaných materiálů zaznamenána do tabulky Microsoft Excel a následně zpracována ve statistickém programu JASP a STATISTICA 12. Data jsou také zaznamenána do tabulek anebo do grafů, pro lepší přehlednost. Při odpovídání na výzkumné otázky platí, že čím vyšší je hodnota, (čím více je průměrná výsledná hodnota blíže maximální hodnotě 5), tím vyšší je míra resilience. V tomto případě jsou hranice stanoveny následovně:

- > 2 nízká míra resilience
- > 3 průměrná míra resilience
- > 3,5 vyšší míra resilience (ještě ne plná míra)
- > 4–5 plná míra resilience

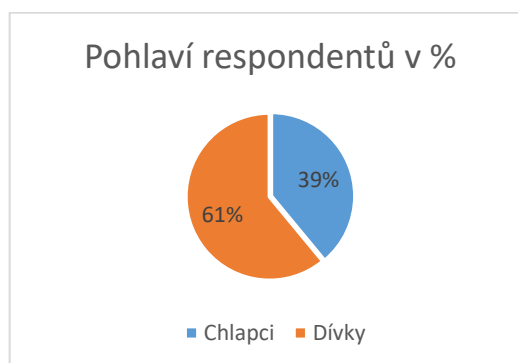
5.1 Pohlaví, věk a etnická příslušnost respondentů

Nejprve vyhodnocujeme otázky základní a kontaktní (identifikační), tedy zjišťujeme věk, pohlaví a etnickou příslušnost respondentů. Z údajů, které jsme získaly z dotazníkového šetření se dá předpokládat, že nízkoprahová zařízení ve městě Brně navštěvují spíše dívky. Ze 79 dětí, které se účastnily dotazníkového šetření je dívek 48 (61 %) a chlapců 31 (39 %).

Tabulka 3: Pohlaví respondentů

Pohlaví respondentů		
	Absolutní	Relativní četnost
Dívky	48	61
Chlapci	31	39
Celkem	79	100

Graf 1: Pohlaví respondentů

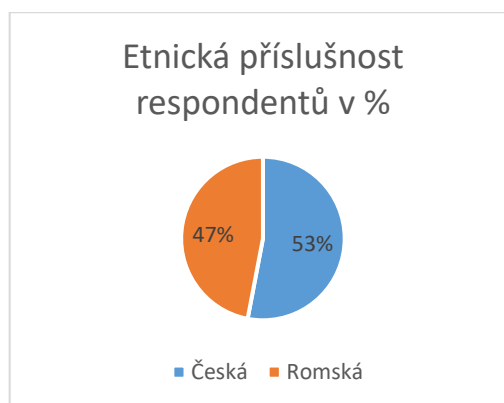

V dotazníku je uvedena otázka na etnickou příslušnost a je k ní přiděleno několik možností (odpovědi a–e) etnických příslušností, ze kterých si mohli respondenti vybrat, konkrétně Čech/Moravan, Rom, Vietnamec, Řek, Arab, nebo mohli zvolit možnost, že se necítí být členem žádné etnické skupiny anebo, že se cítí být členem pouze své rodiny (odpovědi f a g). Popřípadě mohli respondenti doplnit jinou možnost, kdyby se jejich etnická příslušnost v uvedených možnostech nevyskytovala (odpověď h). Etnická příslušnost se v odpovědích omezila pouze na dvě možnosti, kdy respondenti uváděli, že se cítí být Čechem/Moravem nebo Romem. Odpověď „Čech/Moravan“ na otázku „Cítím se být jako (k jaké etnické příslušnosti patříš)?“ uvedlo 42 respondentů (53 %) a odpověď „Rom“ uvedlo celkem 37 (47 %) respondentů.

Tabulka 4: Etnická příslušnost respondentů

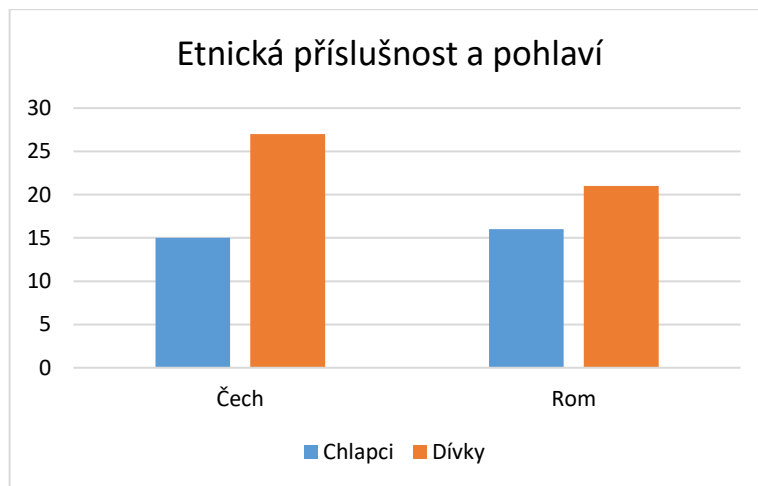
Etnická příslušnost respondentů		
	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
Čech	42	53
Rom	37	47
Celkem	79	100

Graf 2: Etnická příslušnost respondentů

Ze získaných údajů o etnické příslušnosti respondentů také vyplývá, kolik dívek a chlapců náleží ke konkrétnímu etniku.

Graf 3: Etnická příslušnost respondentů v závislosti na pohlaví

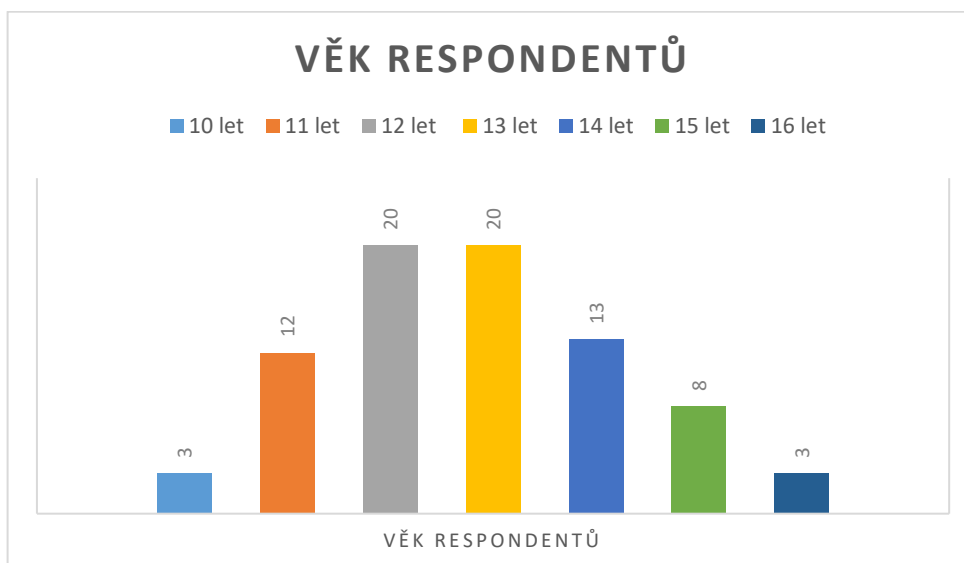

Kontaktní otázka zaměřená na věk respondentů byla v dotazníku uvedena jako otevřená, tudíž respondenti mohli napsat konkrétně svůj věk. Největší zastoupení v našem výzkumu měli respondenti ve věku 12 a 13 let, konkrétně 20 (25 %) 12letých a 20 (25 %) 13letých respondentů. Další výraznou skupinou respondentů je 13 (17 %) 14letých respondentů a 12 (15 %) 11letých respondentů. Respondentů, kteří uvedli jako svůj věk 15 let, odpovědělo 8 (10 %). Nejmenší zastoupení ve výzkumu měli nejmladší a nejstarší respondenti, a to 3 (4 %) 10letí a 3 (4 %) 16letí respondenti.

Tabulka 5: Věk respondentů

Věk respondentů		
	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
10	3	4
11	12	15
12	20	25
13	20	25
14	13	17
15	8	10
16	3	4
Celkem	79	100

Graf 4: Věk respondentů

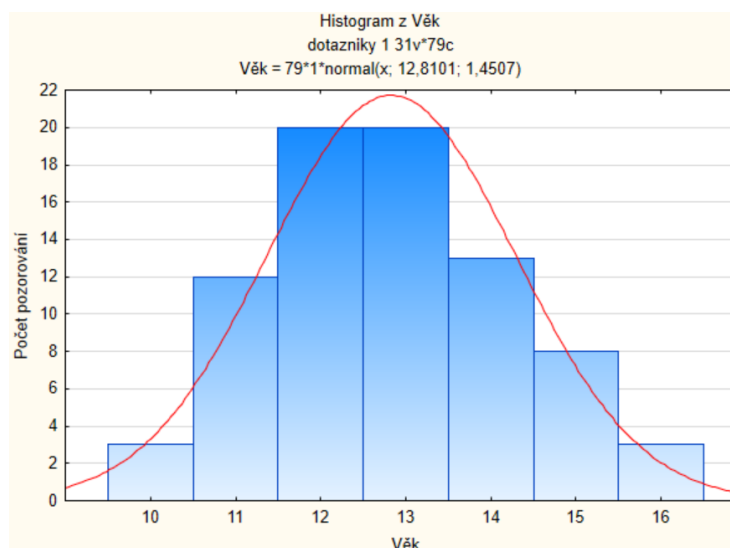
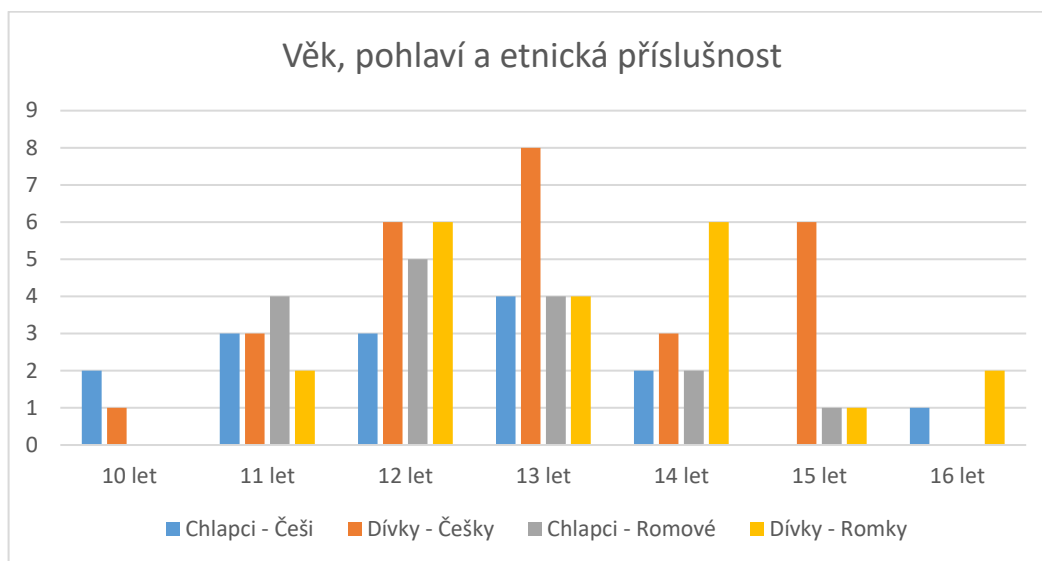

V následující tabulce a grafu je zaznamenáno kolik chlapců a kolik dívek v konkrétním věku se hlásí ke konkrétnímu etniku. Nejpočetnější skupina tohoto výzkumu je skupina 13letých dívek s českou národností. Věk respondentů je jinak rozložen podle Gaussovy křivky dle normálního rozdělení.

Tabulka 6: Věk, pohlaví a etnická příslušnost

	Chlapci							Dívky						
	10	11	12	13	14	15	16	10	11	12	13	14	15	16
Čech	2	3	3	4	2	0	1	1	3	6	8	3	6	0
Rom	0	4	5	4	2	1	0	0	2	6	4	6	1	2
Celkem	2	7	8	8	4	1	1	1	5	12	12	9	7	2
Celkem	31							48						

Graf 5: Věk, pohlaví a etnicita respondentů

Obrázek 1: Gaussova křivka

5.2 Míra resilience v oblasti individuální

První výzkumnou otázkou je „1.1. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařazeních v oblasti individuální?“. K této výzkumné otázce se váže celkem 8 položek v dotazníku a jsou to otázky 2, 8, 11, 13, 17, 18, 21 a 23.

Tabulka 7: Resilience v individuální oblasti

Otázky	Průměr	Směrodatná odchylka	Nejčastější odpověď (modus)
2. Spolupracuješ s ostatními? (Rovnováha mezi závislostí a nezávislostí na druhých)	3,506	1,208	5
8. Snažíš se dokončovat co jsi začal? (Cíle a aspirace v životě)	3,380	1,054	4
11. Myslí si lidi, že jsi zábavný? (Smysl pro humor)	3,342	1,270	3
13. Jsi schopný řešit své problémy, aniž by ses musel napít, nebo si vzít nějakou drogu? (Přiměřené užívání látek jako alkohol a drogy, nebo abstinence)	4,278	0,950	5
17. Myslíš si, že tvoje rodina bude stát při tobě i během obtížných situací? (Anticipovaná sociální podpora)	3,848	1,262	5
18. Myslíš si, že tvoji kamarádi budou stát při tobě i během obtížných situací? (Anticipovaná sociální podpora)	3,658	1,249	4
21. Znáš svoje silné stránky? (Náhled, sebeuvědomění)	3,456	1,174	4
23. Myslíš si, že je důležité být pro ostatní prospěšný? (Smysl pro povinnost, k sobě i ostatním)	3,519	1,259	4
Celkový průměr	3,623	x	x

Získaná data ukazují, že se průměrné odpovědi respondentů pohybují v rozmezí 3,342 – 4,278. Odpovědi se pohybují kolem středu a lehce přes, tudíž se přibližují spíše k vyšší hodnotě (k maximální hodnotě 5). Dle naměřených hodnot z analýzy individuální oblasti vyplývá, že nejvíce resilientní jsou děti; které navštěvují nízkoprahová zařízení ve

městě Brně; v oblasti řešení problémů bez konzumace drog (otázka č. 13), kdy se průměrná hodnota této odpovědi nejvíce blíží maximální hodnotě 5 (4,278). Lze tedy předpokládat, že drogy nebo alkohol vůbec respondenti tohoto výzkumu vůbec neužívají anebo pouze přiměřeně a kontrolovaně a nepotřebují k zvládnání běžných situací v životě. Naopak nejnižší průměrná odpověď, i když není vůbec nízká, se objevila u otázky číslo 11. Myslí si lidi, že jsi zábavný? Průměrná odpověď zde dosáhla hodnoty 3,342. Zároveň je nejčastější pro tuto odpověď hodnota 3, která může svědčit o tom, že se děti samy za zábavné nepovažují a chybí jim z nějaké části smysl pro humor, což může být ovlivněno jejich nižším sebevědomím. Překvapivá je i průměrná odpověď na otázku 17. Myslíš si, že tvoje rodina bude stát při tobě i během obtížných situací? Kdy je hodnota průměrné odpovědi 3,848 a zároveň je nejčastější odpověď 5, tedy nejvyšší možná hodnota. Vzhledem k povaze zařízení jako je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež by se dalo očekávat, že tato zařízení navštěvují děti především z problémových rodin. Z této odpovědi vyplývá, že ne všechny děti se nemohou spolehnout na svoji rodinu a mohou v ní hledat zastání během obtížných situací.

Nicméně s ohledem na celkový průměr odpovědí, kdy hodnota nabývá 3,623, se objevuje v rámci tohoto výzkumu v individuální oblasti **vyšší míra resilience** u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně. Bylo by dobré resilienci posilovat, přinejmenším v oblasti rozvíjení sebe sama, například vyhledávání zábavných a zároveň rozvíjejících aktivit, které by děti naplňovaly.

5.3 Míra resilience v oblasti vztahové

Druhou výzkumnou otázkou je „1.2. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti vztahové?“. K této výzkumné otázce se váže 6 položek z dotazníku a jsou to otázky 1, 4, 5, 6, 12 a 14.

Tabulka 8: Resilience ve vztahové oblasti

Otázka	Průměr	Směrodatná odchylka	Nejčastější odpověď (modus)
1. Máš někoho, ke komu vzhlížíš? (Přítomnost pozitivních modelů a rolí)	3,582	1,150	3
4. Víš, jak se chovat v různých sociálních situacích (svatba, pohřeb, oslava)? (Sociální kompetence)	3,608	1,067	3

5. Máš pocit, že tě rodiče hlídají moc přísně? (Rodičovství, uspokojující potřeby dítěte)	2,962	1,275	3
6. Máš pocit, že tě rodiče dobře znají? (Rodičovství, uspokojující potřeby dítěte)	3,063	1,274	3
12. Mluvíš s lidmi v rodině o tom, jak se cítíš? (Rodičovství, uspokojující potřeby dítěte)	2,886	1,187	3
14. Cítíš, že tě přátelé podporují? (Smysluplné vztahy s ostatními ve škole, doma)	3,608	1,334	5
Celkový průměr	3,285	x	x

Data z výše uvedené tabulky vykazují rozmezí odpovědí v hodnotách 2, 886 – 3,608, přičemž průměrná hodnota odpovědí všech respondentů je 3,285. Nejslabšími články v tomto případě jsou odpovědi na otázky, které se týkají fungování rodiny a vztahu dítěte k rodině, což je překvapivé v ohledu na předchozí, individuální, oblast, kdy se otázka týkající se rodiny ukázala jako nejlépe hodnocená. Zároveň je z otázky 5. Máš pocit, že tě rodiče hlídají moc přísně? patrné, že děti, které navštěvují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, většinou nemají příliš velký dohled rodičů, kteří nekontrolují, kam děti chodí a s kým se schází, zároveň tak dětem chybí řád. Na toto navazuje otázka 6. Mluvíš s lidmi v rodině o tom, jak se cítíš? kdy je průměrná odpověď 2,886, což odpovídá hodnotě v dotazníku trochu/středně. Znamená to, že děti, které se účastnili tohoto dotazníkového šetření o svých pocitech s rodiči nebo s rodinnými příslušníky spíše nemluví, možná v návaznosti na to, že jim rodiče nevěnují dostatečnou pozornost.

Celkový průměr odpovědí v této oblasti dovršil hodnotu 3,285 a to v rámci tohoto vzorku respondentů znamená, že je, u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně, **průměrná míra resilience** ve vztahové oblasti. Je zapotřebí resilienci v této oblasti posilovat nejvíce v oblasti rodičovství a základní péči o dítě.

5.4 Míra resilience v oblasti společenské

Třetí výzkumnou otázkou je „1.3. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařazeních v oblasti společenské?“ a k této výzkumné otázce se váže 8 položek z dotazníku, jsou to otázky s čísly 3, 7, 15, 16, 19, 20, 24 a 25.

Tabulka 9: Resilience ve společenské oblasti

Otázka	Průměr	Směrodatná odchylka	Nejčastější odpověď (modus)
3. Je pro tebe důležité získat vzdělání? (Přístup ke škole, ke vzdělání, informacím a učebním zdrojům)	3,658	1,300	4
7. Jíš dostatečně? (Naplnění potřeb bezpečí a ochrany)	4,063	1,054	4
15. Víš, kam jít ve svém okolí pro pomoc? (Vláda hraje roli poskytování bezpečí, rekreace, ubytování, či práce dítěti)	3,443	1,196	3
16. Myslíš si, že patříš do své školy? (Přístup ke škole, ke vzdělání, informacím a učebním zdrojům)	3,481	1,376	4
19. Chovají se k tobě lidé v okolí poctivě? (Vnímání spravedlnosti ve společnosti)	3,089	1,211	3
20. Máš příležitost ukázat ostatním, že se stáváš dospělým? (Smysluplné rituály přechodu s přiměřenou mírou rizika)	3,190	1,144	2
24. Cítíš se ve své rodině bezpečně? (Naplnění potřeb bezpečí a ochrany)	4,000	1,132	4
25. Máš příležitost rozvíjet různé pracovní dovednosti, které pro tebe	3,304	1,285	4

budou prospěšné později v životě? (příležitost k práci přiměřené věku)			
Celkový průměr	3,592	x	x

Získaná data z dotazníků ukazují, že odpovědi respondentů se pohybují v průměru od 3,190 do 4,063. Z těchto odpovědí lze předpokládat, že i přesto, že děti navštěvují nízkoprahová zařízení, tak se ve své rodině mohou cítit bezpečně a je jim zabezpečeno zázemí a péče (viz otázky číslo 7 a 24). Hůře děti vnímají to, jak se k nim chová okolí, a to, jak se mohou před ostatními předvést a ukázat jim svoje dovednosti a pokroky během dospívání (viz otázky číslo 20 a 21). Také je zřejmé, že je pro děti v nízkoprahových zařízeních důležité získat vzdělání, kdy průměrná odpověď na tuto otázku (číslo 3) dosáhla hodnoty 3,658. Nejvyšší průměrná hodnota odpovědi byla u otázky 7. Jíš dostatečně? z čehož vyplývá, že ačkoliv děti navštěvují nízkoprahová zařízení, je péče o jejich základní potřeby naplňována.

Vzhledem k tomu, že celkový průměr odpovědí v této oblasti dosáhl hodnoty 3,592, je v tomto výzkumu patrná **vyšší míra resilience** ve společenské oblasti u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně. Zároveň by bylo vhodné resilienci v této oblasti posilovat, přinejmenším v pásmu vnímání spravedlnosti ve společnosti například uvědomění si rolí ve společnosti.

5.5 Míra resilience v oblasti kulturní

Čtvrtá výzkumná otázka „1.4. Jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v oblasti kulturní?“ je spojena s šesti otázkami v dotazníku, a to s otázkami číslo 9, 10, 22, 26, 27 a 28.

Tabulka 10: Resilience v kulturní oblasti

Otázka	Průměr	Směrodatná odchylka	Nejčastější odpověď (modus)
9. Je pro tebe tvoje duchovní přesvědčení zdrojem síly? (Připojení k náboženské organizaci)	2,886	1,230	3
10. Jsi pyšný na svůj etnický původ? (Kulturní/spirituální identifikace)	3,987	1,031	4

22. Podílíš se na organizovaných náboženských aktivitách (chození do kostela, modlení apod.)? (Připojení k náboženské organizaci)	2,759	1,461	1
26. Baví tě (máš rád) vaše rodinné tradice? (Kulturní/spirituální identifikace)	3,949	1,290	5
27. Baví tě (máš rád) tradice svého okolí? (Kulturní/spirituální identifikace)	3,013	1,335	3
28. Jsi pyšný, že jsi (Čech, Rom...)? (Kulturní/spirituální identifikace)	4,241	0,990	5
Celkový průměr	3,473	x	x

Ze získaných dat je patrné, že se respondenti drží spíše střední možnosti (na stupnici 1-5) a odpovědi se pohybují od hodnoty 2,759 až do hodnoty 4,241. Nejvyšší hodnoty průměrných odpovědi byly blízké nebo vyšší než 4 a to konkrétně u odpovědi na otázky „10. Jsi pyšný na svůj etnický původ? 26. Baví tě vaše rodinné tradice? a 28. Jsi pyšný, že jsi (Čech, Rom...)?”. Z těchto údajů vyplývá, že si děti v nízkoprahových zařízeních uvědomují svůj původ, dokáží se kulturně identifikovat. Také svůj původ vnímají pozitivně a jsou (ve většině případů) na svůj etnický původ hrdé. Naopak nejnižší hodnota 2,795 se objevila u otázky 22. Podílíš se na organizovaných náboženských aktivitách (chození do kostela, modlení apod.)? přičemž hodnota nejčastější odpovědi byla 1 = vůbec. Z toho vyplývá, že děti, které navštěvují nízkoprahová zařízení ve městě Brně nemají například od svých rodičů příklad, když sami nejsou věřící a zároveň se děti samy, ve většině případů, o náboženství nezajímají. Znamená to také, že se u těchto dětí nevyskytují ani žádné extrémní projevy náklonnosti k různým sektám.

S ohledem na to, že celkový průměr odpovědi v této oblasti nabyl hodnotu 3,473, se u této věkové skupiny v tomto výzkumu objevuje **průměrná míra resilience** v kulturní oblasti u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně. Resilienci je potřeba posilovat přinejmenším v oblasti, která se týká náboženství a jeho vnímání daným jedincem.

6 TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ

Pro testování hypotéz byl použit statistický program STATISTICA 12. V této bakalářské práci ověřujeme platnost statistických hypotéz, přičemž H_0 je hypotéza nulová a vypovídá o neexistujícím vztahu mezi proměnnými, zatímco H_A je alternativní hypotéza, která zobrazuje existující vztah mezi proměnnými. Jestliže statistická analýza prokáže, že můžeme nulovou hypotézu odmítnout, přijímáme hypotézu alternativní (Chrásková 2016, s. 62)

Pro testování platnosti nulových hypotéz byl ve statistickém programu STATISTICA 12 zvolen Studentův t-test, který testuje pomocí kritéria t, kdy je jeho hodnota porovnávána s kritickou hodnotou t, která vyplývá ze zvolené hladiny významnosti a z počtu stupňů volnosti. Hladina významnosti je stanovena na 0,05. Počet stupňů volnosti je v tomto případě 77, při použití vzorce $f = n_1 + n_2 - 2$, kdy f je počet stupňů volnosti a n_1 a n_2 jsou četnosti porovnávaných skupin.

6.1 Hypotéza 1

Jaké jsou rozdíly v míře resilience v závislosti na etnické příslušnosti?

H₁: V míře resilience existují významné rozdíly mezi dětmi s různou etnickou příslušností.

H₁₀: V míře resilience neexistují významné rozdíly mezi romskými a českými dětmi.

H_{1A}: V míře resilience existují významné rozdíly mezi romskými a českými dětmi.

Tabulka 11: Rozdíly mezi romskými a českými dětmi

Otázka	Romové	Češi	Rozdíl
1. Máš někoho, ke komu vzhlížíš?	3,486	3,667	-0,181
2. Spolupracuješ s ostatními?	2,865	4,071	-1,206
3. Je pro tebe důležité získat vzdělání?	2,784	4,429	-1,645
4. Víš, jak se chovat v různých sociálních situacích? (svatba, pohřeb, oslava)	3,270	3,905	-0,635
5. Máš pocit, že tě tvoji rodiče hlídají moc přísně?	2,730	3,167	-0,437
6. Máš pocit, že tě rodiče dobře znají?	2,405	3,643	-1,238
7. Jíš dostatečně?	3,892	4,214	-0,322
8. Snažíš se dokončovat cos začal?	2,865	3,833	-0,968

9. Je pro tebe tvoje duchovní přesvědčení zdrojem síly?	2,703	3,048	-0,345
10. Jsi pyšný na svůj etnický původ?	3,892	4,071	-0,179
11. Myslí si lidi, že jsi zábavný?	2,919	3,714	-0,795
12. Mluvíš s lidmi v rodině o tom, jak se cítíš?	2,730	3,024	-0,294
13. Jsi schopný řešit své problémy, aniž by ses musel napít, nebo si vzít nějakou drogu?	3,730	4,762	-1,032
14. Cítíš, že tě přátelé podporují?	3,135	4,024	-0,889
15. Víš, kam jít ve svém okolí pro pomoc?	2,919	3,905	-0,986
16. Myslíš si, že patříš do své školy?	2,865	4,024	-1,159
17. Myslíš si, že tvoje rodina bude stát při tobě i během obtížných situací?	3,405	4,238	-0,833
18. Myslíš si, že tvoji kamarádi budou stát při tobě i během obtížných situací?	3,108	4,143	-1,035
19. Chovají se k tobě lidé v okolí poctivě?	2,459	3,643	-1,184
20. Máš příležitost ukázat ostatním, že se stáváš dospělým a zodpovědným?	2,784	3,548	-0,764
21. Znáš svoje silné stránky?	2,865	3,976	-1,111
22. Podílíš se na organizovaných náboženských aktivitách (chození do kostela, modlení se apod.)	3,081	2,476	0,605
23. Myslíš si, že je důležité být pro ostatní prospěšný?	2,838	4,119	-1,281
24. Cítíš se ve své rodině bezpečně?	3,676	4,286	-0,610
25. Máš příležitosti rozvíjet různé pracovní dovednosti, které pro tebe budou prospěšné později v životě?	2,595	3,929	-1,334
26. Baví tě (máš rád/a) vaše rodinné tradice?	3,595	4,262	-0,667
27. Baví tě (máš rád/a) tradice svého okolí?	2,703	3,286	-0,583

28. Jsi pyšný, že jsi _____? (doplň podle otázky ze začátku – Čech, Rom ...)	3,973	4,476	-0,503
--	-------	-------	--------

Ze zaznamenaných odpovědí je patrné, že se rozdíly mezi českými a romskými dětmi v míře resilience vyskytují. V některých případech nejde o velký rozdíl, zatímco některé otázky ukazují rozdíly markantní. Jde hlavně o otázky, které zobrazují rozdíl více než 1,0 a jsou to otázky číslo 2, 3, 6, 13, 16, 18, 19, 21, 23 a 25. Jedná se především o otázky z individuální a společenské oblasti. Další markantnější rozdíly, kdy se jedná o rozdíl větší než 0,600, jsou u otázek s číslem 4, 8, 11, 14, 15, 17, 20, 22, 24 a 26, které se prolínají všemi čtyřmi oblastmi (individuální, vztahovou, společenskou a kulturní).

Tabulka 12: Studentův t-test, rozdíly mezi romskými a českými dětmi

Proměnná	t-testy; grupováno: Etnická příslušnost (dotazníky 1)											
	Skup. 1: Čech		Skup. 2: Rom		t	sv	p	Poč. plat Čech	Poč. plat. Rom	Sm. odch. Čech	Sm. odch. Rom	F-poměr Rozptyly
Průměr Čech	Průměr Rom	Průměr Čech	Průměr Rom									
ot1	3,666667	3,486486	0,69237	77	0,490786	42	37	1,051518	1,260988	1,438096	0,260227	
ot2	4,071429	2,864865	5,08999	77	0,000002	42	37	0,947213	1,158595	1,496125	0,212241	
ot3	4,428571	2,783784	7,22233	77	0,000000	42	37	0,769633	1,227806	2,545027	0,004259	
ot4	3,904762	3,270270	2,74514	77	0,007524	42	37	0,983015	1,071050	1,187132	0,592444	
ot5	3,166667	2,729730	1,53247	77	0,129504	42	37	1,359998	1,146217	1,407805	0,298968	
ot6	3,642857	2,405405	4,90098	77	0,000005	42	37	1,143837	1,091876	1,097442	0,780521	
ot7	4,214286	3,891892	1,36383	77	0,176596	42	37	1,024950	1,074549	1,099124	0,765729	
ot8	3,833333	2,864865	4,56547	77	0,000019	42	37	0,881149	1,004494	1,299561	0,415589	
ot9	3,047619	2,702703	1,24832	77	0,215695	42	37	1,188407	1,266335	1,135446	0,690535	
ot10	4,071429	3,891892	0,76996	77	0,443677	42	37	1,045148	1,021540	1,046755	0,893833	
ot11	3,714286	2,918919	2,90774	77	0,004754	42	37	1,215464	1,210564	1,008111	0,985777	
ot12	3,023810	2,729730	1,09992	77	0,274794	42	37	1,199351	1,170201	1,050442	0,885296	
ot13	4,761905	3,729730	6,13196	77	0,000000	42	37	0,532345	0,932400	3,067734	0,000650	
ot14	4,023810	3,135135	3,11471	77	0,002586	42	37	1,297053	1,228417	1,114868	0,743699	
ot15	3,904762	2,918919	3,99196	77	0,000148	42	37	0,957882	1,233297	1,657720	0,118300	
ot16	4,023810	2,864865	4,09533	77	0,000103	42	37	1,219518	1,294479	1,126714	0,708150	
ot17	4,238095	3,405405	3,08237	77	0,002849	42	37	0,983015	1,403556	2,038635	0,028387	
ot18	4,142857	3,108108	4,01287	77	0,000138	42	37	1,094809	1,196843	1,195082	0,578303	
ot19	3,642857	2,459459	4,94252	77	0,000004	42	37	1,164965	0,930788	1,566477	0,173428	
ot20	3,547619	2,783784	3,12186	77	0,002531	42	37	1,151931	1,003747	1,317058	0,403018	
ot21	3,976190	2,864865	4,73887	77	0,000010	42	37	0,923622	1,158595	1,573529	0,160841	
ot22	2,476190	3,081081	-1,86560	77	0,065907	42	37	1,347773	1,534391	1,296099	0,420312	
ot23	4,119048	2,837838	5,21470	77	0,000002	42	37	0,861150	1,301997	2,285925	0,011174	
ot24	4,285714	3,675676	2,46617	77	0,015880	42	37	1,088425	1,106899	1,034234	0,911943	
ot25	3,928571	2,594595	5,36321	77	0,000001	42	37	1,045148	1,165701	1,243995	0,496838	
ot26	4,261905	3,594595	2,36061	77	0,020776	42	37	1,083345	1,423210	1,725856	0,091962	
ot27	3,285714	2,702703	1,97266	77	0,052124	42	37	1,401841	1,198723	1,367601	0,341739	
ot28	4,476190	3,972973	2,31694	77	0,023167	42	37	0,862161	1,066836	1,531151	0,187341	

Jak je patrné z tabulky výše, která testuje platnost hypotézy H1, testování ověřilo, že se statisticky významné rozdíly mezi oběma skupinami děti objevují ve většině případů (zobrazují je červená čísla). Významný rozdíl se neprokázal u otázky 1. Máš někoho, ke komu vzhlížíš? 5. Máš pocit, že tě tvoji rodiče hlídají moc přísně? 9. Je pro tebe tvoje duchovní přesvědčení zdrojem síly? 10. Jsi pyšný na svůj etnický původ? 12. Mluvíš s lidmi v rodině o tom, jak se cítíš? 22. Podílíš se na organizovaných náboženských aktivitách (chození do kostela, modlení se apod.) a 27. Baví tě (máš rád/a) tradice svého okolí?

Největší rozdíl mezi odpověďmi romských a českých dětí je v otázce 3. Je pro tebe důležité získat vzdělání? Průměrná odpověď českých dětí je 4,429 a průměrná odpověď romských dětí je 2,784 a rozdíl je tedy 1,645. Nejnižší rozdíl mezi oběma skupinami dětí je u otázky 10. Jsi pyšný na svůj etnický původ? kdy je rozdíl 0,179 (3,892 romské děti, 4,071 české děti). Z tohoto rozdílu lze usuzovat, že jsou obě skupiny dětí stejně pyšné na svůj etnický původ.

Vzhledem k tomu, že u většiny otázek se mezi skupinou romských a českých dětí, které navštěvují nízkoprahová zařízení objevují signifikantní rozdíly, **odmítáme nulovou hypotézu H₁₀ a přijímáme alternativní hypotézu H_{1A}**, tedy že v míře resilience existují významné rozdíly mezi romskými a českými dětmi.

6.2 Hypotéza 2

Jaké jsou rozdíly v míře resilience v závislosti na pohlaví?

H₂: V míře resilience existují významné rozdíly mezi chlapci a dívkami.

H₂₀: V míře resilience neexistují významné rozdíly mezi chlapci a dívkami.

H_{2A}: V míře resilience existují významné rozdíly mezi chlapci a dívkami.

Tabulka 13: Rozdíly mezi chlapci a dívkami

Otázka	Chlapci	Dívky	Rozdíl
1. Máš někoho, ke komu vzhlížíš?	3,484	3,646	-0,162
2. Spolupracuješ s ostatními?	3,548	3,479	0,069
3. Je pro tebe důležité získat vzdělání?	3,613	3,688	-0,075
4. Víš, jak se chovat v různých sociálních situacích? (svatba, pohřeb, oslava)	3,452	3,708	-0,256
5. Máš pocit, že tě tvoji rodiče hlídají moc přísně?	2,968	2,958	0,010
6. Máš pocit, že tě rodiče dobře znají?	3,097	3,042	0,055
7. Jíš dostatečně?	4,258	3,938	0,320
8. Snažíš se dokončovat cos začal?	3,226	3,479	-0,253
9. Je pro tebe tvoje duchovní přesvědčení zdrojem síly?	3,097	2,750	0,347

10. Jsi pyšný na svůj etnický původ?	4,000	3,979	0,021
11. Myslí si lidi, že jsi zábavný?	3,258	3,396	-0,138
12. Mluvíš s lidmi v rodině o tom, jak se cítíš?	3,065	2,771	0,294
13. Jsi schopný řešit své problémy, aniž by ses musel napít, nebo si vzít nějakou drogu?	4,290	4,271	0,019
14. Cítíš, že tě přátelé podporují?	3,516	3,667	-0,151
15. Víš, kam jít ve svém okolí pro pomoc?	3,258	3,563	-0,305
16. Myslíš si, že patříš do své školy?	3,645	3,375	0,270
17. Myslíš si, že tvoje rodina bude stát při tobě i během obtížných situací?	3,968	3,771	0,197
18. Myslíš si, že tvoji kamarádi budou stát při tobě i během obtížných situací?	3,419	3,813	-0,394
19. Chovají se k tobě lidé v okolí poctivě?	3,000	3,146	-0,146
20. Máš příležitost ukázat ostatním, že se stáváš dospělým a zodpovědným?	2,935	3,354	-0,419
21. Znáš svoje silné stránky?	3,323	3,542	-0,219
22. Podílíš se na organizovaných náboženských aktivitách (chození do kostela, modlení se apod.)	2,903	2,667	0,236
23. Myslíš si, že je důležité být pro ostatní prospěšný?	3,419	3,583	-0,164
24. Cítíš se ve své rodině bezpečně?	4,161	3,896	0,265
25. Máš příležitosti rozvíjet různé pracovní dovednosti, které pro tebe budou prospěšné později v životě?	3,516	3,167	0,349
26. Baví tě (máš rád/a) vaše rodinné tradice?	4,065	3,875	0,190
27. Baví tě (máš rád/a) tradice svého okolí?	2,903	3,083	-0,180

28. Jsi pyšný, že jsi _____? (doplň podle otázky ze začátku – Čech, Rom ...)	4,226	4,250	-0,024
--	-------	-------	--------

Ze zaznamenaných odpovědí vyplývá, že se sice rozdíly mezi chlapci a dívkami v míře resilience vyskytují, ale nejsou příliš výrazné. Objevuje se zde několik rozdílů vyšších než 0,300, a to u otázek s číslem 7, 9, 20 a 25. Jde o otázky z oblasti společenské a kulturní. Neexistenci rozdílů mezi oběma skupinami dětí potvrzuje i následující tabulka.

Tabulka 14: Studentův t-test, rozdíly mezi chlapci a dívkami

Proměnná	t-testy; grupováno: Pohlaví (dotazníky 1)										
	Průměr dívka	Průměr chlapec	t	sv	p	Poč. plat dívka	Poč. plat chlapec	Sm.odch. dívka	Sm.odch. chlapec	F-poměr Rozptyly	p Rozptyly
ot1	3,645833	3,483871	0,60858	77	0,544594	48	31	1,101055	1,234800	1,257694	0,472320
ot2	3,479167	3,548387	-0,24727	77	0,805358	48	31	1,237526	1,178663	1,102375	0,789118
ot3	3,687500	3,612903	0,24758	77	0,805119	48	31	1,274233	1,358367	1,136414	0,681452
ot4	3,708333	3,451613	1,04462	77	0,299469	48	31	1,051004	1,090526	1,076622	0,804977
ot5	2,958333	2,967742	-0,03181	77	0,974706	48	31	1,320192	1,224306	1,162772	0,669967
ot6	3,041667	3,096774	-0,18650	77	0,852542	48	31	1,202096	1,398924	1,354285	0,344887
ot7	3,937500	4,258065	-1,32612	77	0,188719	48	31	1,156043	0,855092	1,827773	0,082309
ot8	3,479167	3,225806	1,04411	77	0,299701	48	31	1,071678	1,023383	1,096610	0,801185
ot9	2,750000	3,096774	-1,22771	77	0,223296	48	31	1,211646	1,247794	1,060558	0,840296
ot10	3,979167	4,000000	-0,08710	77	0,930820	48	31	0,978266	1,125463	1,323576	0,381861
ot11	3,395833	3,258065	0,46850	77	0,640750	48	31	1,215845	1,365473	1,261274	0,466999
ot12	2,770833	3,064516	-1,07448	77	0,285965	48	31	1,076630	1,340037	1,549177	0,174971
ot13	4,270833	4,290323	-0,09287	77	0,926245	48	31	0,939434	0,863850	1,182648	0,633735
ot14	3,666667	3,516129	0,48730	77	0,627430	48	31	1,277187	1,434596	1,261683	0,466394
ot15	3,562500	3,258065	1,10670	77	0,271869	48	31	1,236093	1,124507	1,208308	0,589168
ot16	3,375000	3,645161	-0,85048	77	0,397694	48	31	1,265332	1,539446	1,480199	0,223715
ot17	3,770833	3,967742	-0,67493	77	0,501743	48	31	1,308557	1,196770	1,195541	0,611033
ot18	3,812500	3,419355	1,37330	77	0,173644	48	31	1,196738	1,310832	1,199764	0,565174
ot19	3,145833	3,000000	0,52021	77	0,604411	48	31	1,320696	1,032796	1,635223	0,155286
ot20	3,354167	2,935484	1,60372	77	0,112869	48	31	1,041472	1,263210	1,471147	0,230953
ot21	3,541667	3,322581	0,80776	77	0,421715	48	31	1,090741	1,300951	1,422585	0,273480
ot22	2,666667	2,903226	-0,70055	77	0,485698	48	31	1,477971	1,445795	1,045005	0,914244
ot23	3,583333	3,419355	0,56259	77	0,575352	48	31	1,182017	1,385020	1,372982	0,323899
ot24	3,895833	4,161290	-1,01772	77	0,311998	48	31	1,189307	1,035914	1,318075	0,425920
ot25	3,166667	3,516129	-1,18371	77	0,240169	48	31	1,310081	1,234800	1,125649	0,741612
ot26	3,875000	4,064516	-0,63516	77	0,527209	48	31	1,346785	1,209283	1,240339	0,537004
ot27	3,083333	2,903226	0,58309	77	0,561538	48	31	1,285489	1,422553	1,224616	0,523774
ot28	4,250000	4,225806	0,10540	77	0,916334	48	31	0,978492	1,023383	1,093859	0,768053

Jak ukazují výsledky v tabulce, která testuje platnost hypotézy H2, tak Studentův t-test ověřil, že statisticky významné rozdíly mezi chlapci a dívkami neexistují (v testu se neobjevují žádná červená čísla). Největší rozdíl se mezi chlapci a dívkami objevuje v otázce číslo 20. Máš příležitost ukázat ostatním, že se stáváš dospělým a zodpovědným? Jde o rozdíl 0,419, kdy průměrná odpověď chlapců je 2,935 kdy si myslí, že nemají příliš příležitostí na to, dokázat tuto skutečnost ostatním, zatímco dívky vnímají, že takovou příležitost mají častěji, kdy je jejich průměrná odpověď 3,354. Téměř ve shodě jsou chlapci a dívky v otázce 5. Máš pocit, že tě tvoji rodiče hlídají moc přísně? Kdy je rozdíl mezi oběma skupinami pouze 0,010.

Nicméně vzhledem k tomu, že statistický test prokázal, že mezi oběma skupinami neobjevují výrazné rozdíly, **přijímáme nulovou hypotézu H_2_0** , tedy že v míře resilience neexistují významné rozdíly mezi chlapci a dívkami.

7 SHRNUÍ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Cílem praktické části této bakalářské práce bylo zjistit, jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně, v oblastech individuální, vztahové, společenské a kulturní. Na základě získaných dat z realizovaného výzkumu a z jejich analýzy vyplývá, že v rámci tohoto výzkumu u této věkové skupiny se míra resilience pohybuje spíše okolo průměru.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že průměrná míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně se objevuje v oblasti vztahové a kulturní. Přičemž v oblasti vztahové se zdá být největším problémem komunikace s rodiči, co se týče emocí a pocitů dítěte, naopak vyšší míra resilience ve vztahové oblasti se objevila ve vztahu ke kamarádům ve škole a jejich podpoře, kterou dítě vnímá. Doporučili bychom proto ve vztahové oblasti resilienci posilovat zvýšenou komunikací rodičů s dítětem.

Výsledná data z kulturní oblasti poukazují na velmi nízkou hodnotu v odpovědi na otázku, která se týká náboženství. Z toho plyne, že dětem, které navštěvují nízkoprahová zařízení ve městě Brně, chybí blízký vztah k náboženství a jakákoliv víra, která by děti ovlivňovala. Zatímco vyšší míra resilience v této oblasti je jednoznačně po stránce kulturní identifikace, kdy si děti v nízkoprahových zařízeních uvědomují svůj původ a vnímají jej pozitivně a zároveň jsou na svůj etnický původ pyšné.

Vyšší míra resilience se u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně projevila v oblasti individuální a společenské, přičemž individuální oblast prokázala nejvyšší míru resilience ze všech čtyřech zkoumaných oblastí. V této oblasti se jako mírně problémový objevuje smysl pro humor u jedince, kdy se respondenti tohoto výzkumu nepovažují za příliš zábavné. To může svědčit o tom, že děti nemají na zábavu příliš náladu, když mohou zrovna procházet komplikovaným obdobím, nebo řeší složitou situaci. V tomto případě by bylo vhodné, aby měly děti, které navštěvují nízkoprahová zařízení, nějakou smysluplnou volnočasovou aktivitu, u které by se mohly odreagovat a zažít něco zábavného a na chvíli nemyslet na jejich náročnou situaci. Takové aktivity jim právě nízkoprahové zařízení pro děti a mládež může nabídnout.

Společenská oblast také vykazuje vyšší míru resilience u dětí, které navštěvují nízkoprahová zařízení, nicméně se projevilo, že děti vnímají jako nedostatek to, že se k nim okolí chová s předsudky a také nemají příležitost projevit to, jací doopravdy jsou. Zde bychom doporučili

resilienci dětí posilovat projevem důvěry ze strany rodičů, učitelů a celkově okolí, aby děti neztratili naději na spravedlnost, která se jim může dostat.

Prostřednictvím získaných výsledků se dozvídáme, že v rámci tohoto výzkumu je celková míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně na střední, průměrné úrovni, a je potřeba ji posilovat, a to jak v prostředí rodiny, tak v prostředí kolektivu vrstevníků, a to především prostřednictvím komunikace a zlepšováním/budováním vztahů.

Při testování hypotéz, kdy bylo cílem zjistit, jaká je míra resilience v závislosti na etnickou příslušnost a na pohlaví, se v tomto výzkumu ukázalo, že míra resilience je u dívek i u chlapců na velmi podobné úrovni, což prokázal statistický test. Znamená to, že v rámci tohoto výzkumu neexistuje významný statistický rozdíl v míře resilience v závislosti na pohlaví u dětí v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně. Prostřednictvím statistického testu jsme se také dozvěděli, že v závislosti na etnickou příslušnost se objevili markantní rozdíly v míře resilience, a to tak, že romské děti jsou méně resilientní než děti české, a to nejvíce v oblasti individuální a společenské.

Vzhledem k tomu, že se realizovaného výzkumného šetření zúčastnilo 79 respondentů, můžeme výsledky výzkumu vztáhnout pouze na náš výzkumný vzorek a nelze je zobecňovat na celý základní soubor. Výsledky by se mohly lišit, kdyby se do výzkumu zapojilo více nízkoprahových zařízení ve městě Brně.

Výsledky, této práce by ovšem mohly být podnětem, na jaké stránky se u dětí a mládeže v nízkoprahových zařízeních zaměřovat, a které je nutné, z hlediska psychické odolnosti – resilience, posilovat. Pracovníci v nízkoprahových zařízeních, ať už je to sociální pracovník nebo sociální pedagog, pak mohou zaměřit realizované programy na konkrétní témata, která dětem poskytnou potřebnou podporu.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá tématem resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež ve městě Brně. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se věnuje vymezení základních pojmů, kterých se bakalářská práce týká. V první kapitole je popsána resilience, její zdroje a protektivní faktory. Dále je uvedeno, jak lze resilienci posilovat a jaké jsou její úrovně. Druhá kapitola se zaměřuje na specifikaci dětství a dospívání, také popisuje dítě v rizikové rodině a definuje rizikové chování u dětí a mladistvých. Zároveň také popisuje, jak mezi sebou souvisí riziko a resilience. Poslední kapitola teoretické části se věnuje zařízením pro děti a mládež. Především těm nízkoprahovým, ale také jsou zde uvedena i další zařízení, která se věnují dětem a mládeži. Také jsou zde popsáni klienti a pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Nakonec je popsáno rizikové trávení volného času a jeho prevence.

Praktická část této bakalářské práce se věnuje kvantitativním výzkumem míry resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež ve městě Brně, v oblasti individuální, společenské, kulturní a vztahové, kdy bylo hlavním cílem zjistit, jaká je míra resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních v jednotlivých oblastech. Pro získání dat k tomuto výzkumu jsme použili dotazníkové šetření. Kdy jsme ze získaných dat, která se následně dále zpracovávala, získali odpovědi na výzkumné otázky. Cíl práce byl tudíž naplněn. Získaná data ukázala, že děti v nízkoprahových zařízeních ve městě Brně mají spíše průměrnou míru resilience, a je potřeba ji posilovat, hlavně v oblasti vztahové a kulturní. Nicméně je pro ně důležité, že jim nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují zázemí, kam se mohou obrátit se svými problémy, a se sociálními pracovníky (pedagogy) tyto problémy řešit.

Tuto bakalářskou práci je možné využít především pro získání základních informací o resilienci u dětí v nízkoprahových zařízeních. Mohla by však sloužit také jako podnět k dalšímu, rozsáhlejšímu, výzkumu v oblasti resilience u dětí v nízkoprahových zařízeních, v různých lokalitách.

Závěrem je nutno podotknout že tento výzkum byl realizován ve městě Brně, ve čtyřech nízkoprahových zařízeních, přičemž se zúčastnilo 79 respondentů, a tudíž jsme získali 79 použitelných dotazníků. Získaná data se tedy vztahují na tento výzkumný vzorek a nemohou nám poskytnout závěry, které by se mohly zevšeobecnit na celý základní výzkumný soubor.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
2. ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Praha: Portál, 2011, 263 s. ISBN 9788026200277.
3. DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 189 s. Monografie. ISBN 9788024426426.
4. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
5. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, 173 s. ISBN 8071789275.
6. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
7. IMRÍŠKOVÁ, Romana. Rizikové chování in MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
8. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
9. LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 157 s. Studijní texty. ISBN 8085850664.
10. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
11. MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 8071787477.
12. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 807178771X.
13. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení. 2., aktualiz. vyd.* Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0041-3.

14. MORAVCOVÁ, Eva. Trávení volného času, delikventní kamarádi a delikvence in MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
15. NOVOTNÝ, Jan Sebastian. *Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015, 223 s. ISBN 9788074647000.
16. PODANÁ, Zuzana. Rodina a delikvence in MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
17. SMIK, Ján. Dospievanie a riziká dospievania in LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálnych zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 157 s. Studijní texty. ISBN 8085850664.
18. SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
19. ŠIŠLÁKOVÁ, Monika. Resilience jako východisko pro sociální práci s rizikovou mládeží. In *Možnosti sociální práce na počátku 21. století*. 2005. vyd. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2005. s. 110-118, 9 s. ISBN 80-86771-10-5
20. ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009, 102 s. Psyché. ISBN 9788024729473.
21. THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
22. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac.* Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. ESFCR © 2015. [online] *Mapa sociálně vyloučených lokalit*. [cit. 2020-03-12] Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/index2f08.html?page=iframe_orp
2. Armáda spásy, © 2020 [online] *NCDM Körnerova – „Dživipen“*. [cit. 2020-04-14] Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pobocky/brno/centrum-socialnich-sluzeb-stankova-brno/komunitni-centrum-dzivipen/>

3. Registr poskytovatelů sociálních služeb © 2020 [online] *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež Brno*. [cit. 2020-05-31]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1590946336841_3&zak=Jihomoravsk%C3%BD&zaok=Brno-m%C4%9Bsto&sd=n%C3%ADzkoprahov%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+pro+d%C4%9Bti+a+ml%C3%A1de%C5%BE
4. Registr poskytovatelů sociálních služeb © 2020 [online] *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v České republice*. [cit. 2020-05-31]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1590947201598_7&zak=&zaok=&sd=n%C3%ADzkoprahov%C3%A1+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+pro+d%C4%9Bti+a+ml%C3%A1de%C5%BE

LEGISLATIVA

1. Zákon č. 108/2006 Sb. *O sociálních službách*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Typy otázek v dotazníku.....	29
Tabulka 2: Oblasti dotazníku.....	29
Tabulka 3: Pohlaví respondentů	32
Tabulka 4: Etnická příslušnost respondentů	33
Tabulka 5: Věk respondentů	34
Tabulka 6: Věk, pohlaví a etnická příslušnost.....	35
Tabulka 7: Resilience v individuální oblasti.....	37
Tabulka 8: Resilience ve vztahové oblasti.....	38
Tabulka 9: Resilience ve společenské oblasti.....	40
Tabulka 10: Resilience v kulturní oblasti	41
Tabulka 11: Rozdíly mezi romskými a českými dětmi	43
Tabulka 12: Studentův t-test, rozdíly mezi romskými a českými dětmi	45
Tabulka 13: Rozdíly mezi chlapci a dívkami	46
Tabulka 14: Studentův t-test, rozdíly mezi chlapci a dívkami	48

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Gaussova křivka	36
----------------------------------	----

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů	32
Graf 2: Etnická příslušnost respondentů	33
Graf 3: Etnická příslušnost respondentů v závislosti na pohlaví	34
Graf 4: Věk respondentů	35
Graf 5: Věk, pohlaví a etnicita respondentů	36

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Jmenuji se Anna Nováková a jsem studentkou 3. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Ráda bych Tě požádala o vyplnění tohoto dotazníku. Nemusíš mít strach, dotazník je zcela anonymní (to znamená, že neuvedeš svoje jméno a nikdo tak nemůže dohledat právě Tvoje odpovědi) a výsledky budou použity pouze pro zpracování mé bakalářské práce. Odpověz prosím na otázky podle sebe a neboj se, žádná otázka nemá správnou nebo špatnou odpověď. Vyplnění nezabere více jak 10 minut. Odpovědi prosím **zakroužkuj**. Děkuji Ti za spolupráci.

1. Pohlaví
 - a. dívka
 - b. chlapec
2. Věk (napiš prosím, kolik je Ti let)
3. Cítím se být jako (k jaké etnické příslušnosti patříš?)
 - a. Čech, Moravan
 - b. Rom
 - c. Vietnamec
 - d. Řek
 - e. Arab
 - f. necítím se být členem žádné etnické skupiny
 - g. cítím se být členem pouze své rodiny
 - h. jiné (uved' prosím): _____

Jak moc platí ...	Vůbec	Trochu	Středně	Docela dost	Hodně
1. Máš někoho, ke komu vzhlížíš?	1	2	3	4	5
2. Spolupracuješ s ostatními?	1	2	3	4	5
3. Je pro tebe důležité získat vzdělání?	1	2	3	4	5
4. Víš, jak se chovat v různých sociálních situacích? (svatba, pohřeb, oslava)	1	2	3	4	5
5. Máš pocit, že tě tvoji rodiče hlídají moc přísně?	1	2	3	4	5
6. Máš pocit, že tě rodiče dobře znají?	1	2	3	4	5
7. Jíš dostatečně?	1	2	3	4	5
8. Snažíš se dokončovat cos začal?	1	2	3	4	5
9. Je pro tebe tvoje duchovní přesvědčení zdrojem síly?	1	2	3	4	5

10. Jsi pyšný na svůj etnický původ?	1	2	3	4	5
11. Myslí si lidi, že jsi zábavný?	1	2	3	4	5
12. Mluvíš s lidmi v rodině o tom, jak se cítíš?	1	2	3	4	5
13. Jsi schopný řešit své problémy, aniž by ses musel napít, nebo si vzít nějakou drogu?	1	2	3	4	5
14. Cítíš, že tě přátelé podporují?	1	2	3	4	5
15. Víš, kam jít ve svém okolí pro pomoc?	1	2	3	4	5
16. Myslíš si, že patříš do své školy?	1	2	3	4	5
17. Myslíš si, že tvoje rodina bude stát při tobě i během obtížných situací?	1	2	3	4	5
18. Myslíš si, že tvoji kamarádi budou stát při tobě i během obtížných situací?	1	2	3	4	5
19. Chovají se k tobě lidé v okolí poctivě?	1	2	3	4	5
20. Máš příležitost ukázat ostatním, že se stáváš dospělým a zodpovědným?	1	2	3	4	5
21. Znáš svoje silné stránky?	1	2	3	4	5
22. Podílíš se na organizovaných náboženských aktivitách (chození do kostela, modlení se apod.)	1	2	3	4	5
23. Myslíš si, že je důležité být pro ostatní prospěšný?	1	2	3	4	5
24. Cítíš se ve své rodině bezpečně?	1	2	3	4	5
25. Máš příležitosti rozvíjet různé pracovní dovednosti, které pro tebe budou prospěšné později v životě?	1	2	3	4	5
26. Baví tě (máš rád/a) vaše rodinné tradice?	1	2	3	4	5
27. Baví tě (máš rád/a) tradice svého okolí?	1	2	3	4	5
28. Jsi pyšný, že jsi _____? (doplně podle otázky ze začátku – Čech, Rom ...)	1	2	3	4	5